

Panel 20 : Research Group on Wellbeing and Sustainable Development

1.	Vulnerability :Urbanization Impact of Labor Households
in Khon Kaen Peri – Urban
<i>Kritsada Phatchaney, Thanapauge Chamaratana</i>	821
2.	Infrastructure Management of the Livable City
<i>Supawadee Patprapasiri, Buapun Promphakping</i>	836
3.	The Significance of Lifestyle ChangesSolution for Low Carbon City Driving
<i>Piti Srivongchai, Thanapauge Chamaratana</i>	846
4.	The Resilience of the Suburban Community in Climate Change
<i>Kanin Chueaduangpui, Buapun Promphakping</i>	847

Vulnerability: Urbanization Impact of Labor Households in Khon Kaen Peri – Urban

Kritsada Phatchaney¹ and Thanapauge Chamaratana²

¹ Graduate Students of Social Development Program,

²Dr, Social Development Program and Committee of Research Group on Wellbeing and Sustainable Development (WeSD),

^{1,2} Faculty of Humanities and Social Sciences, KhonKaen University, Thailand

¹E-mail: Phat.kritsada@gmail.com, ²E-mail: thanacha@kku.ac.th

Abstract

This research aims to study the urbanization impacts of labor households in Khon Kaen peri – urban. The methodology is qualitative research by unit of analysis is household level and data collection are interview guideline, in-depth interview with five labor households which are multiple occupations, focus group discussion and participatory and non-participatory observations. The study sites are in Baan Pet Municipality, Baan Pet sub-district, Khon Kaen province. The data analysis is descriptive analysis.

The results found that Khon Kaen peri-urban areas are rapidly changing. Urbanization has been expanded to local areas. The vulnerable contexts cause the labor households who live in Khon Kaen peri-urban which are included 4 aspects; 1) population aspect 2) economic aspect 3) consumption aspect and physical aspect. Vulnerable contexts indicate the livelihood changing of labor households in Khon Kaen peri-urban. The study proposes the prevention of the vulnerability phenomena should be launched with household level.

Keywords: Vulnerability, Urbanization, Labor Household, Peri-Urban

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบจากการกลายเป็นเมืองต่อครัวเรือนแรงงานในพื้นที่ชานเมืองขอนแก่น ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ หน่วยวิเคราะห์ในการวิจัยคือระดับครัวเรือน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แนวทางการสัมภาษณ์ ในการสัมภาษณ์เชิงลึกครัวเรือนแรงงานชานเมือง 5 ราย และ การสนทนากลุ่ม ตลอดจนใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม พื้นที่ในการศึกษาวิจัยคือบ้านเปิด เทศบาลตำบลบ้านเปิด อำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่าพื้นที่ชานเมืองขอนแก่นมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความเป็นเมืองเริ่มขยายสู่พื้นที่ชุมชน ส่งผลทำให้เกิดผลกระทบด้านบริบทความเปราะบางจากการกลายเป็นเมืองต่อครัวเรือนแรงงานที่อาศัยอยู่พื้นที่ชานเมืองขอนแก่น ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านประชากร ด้านเศรษฐกิจ ด้านการบริโภค และด้านกายภาพ ซึ่งบริบทความเปราะบางสะท้อนการเปลี่ยนแปลงวิถียังชีพของครัวเรือนแรงงานชานเมืองขอนแก่น ข้อเสนอแนะในการวิจัยควรเริ่มจากระดับครัวเรือนแรงงานชานเมืองมีการรับมือต่อปรากฏการณ์ความเปราะบางที่เกิดขึ้น

คำสำคัญ: ความเปราะบาง การกลายเป็นเมือง ครัวเรือนแรงงาน ชานเมือง

บทนำ

การกลายเป็นเมือง (Urbanization) กำลังเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีความสำคัญยิ่ง ทั้งที่เกิดขึ้นในประเทศที่พัฒนาแล้ว และประเทศที่กำลังพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่กำลังพัฒนา มีแนวโน้มการกลายเป็นเมืองที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ ถึงแม้ว่าประชากรส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในชนบทก็ตาม (พรอัมรินทร์ พรหมเกิด, 2539) แต่ประชากรเมืองเริ่มมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วซึ่งเห็นได้ชัดเจนจากภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น ประเทศมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศฟิลิปปินส์ และประเทศไทย เป็นต้น ประเทศที่กำลังพัฒนาเหล่านี้ต่างได้รับผลกระทบในเรื่องภาวะความเป็นเมืองเช่นเดียวกัน โดยการกลายเป็นเมืองช่วยสร้างโอกาสและความท้าทายไม่เพียงแต่กับประชาชนผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองหรือผู้บริหารเมืองเท่านั้น หากแต่ส่งผลกระทบต่อความเปราะบางของผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตชานเมืองด้วยเช่นกัน (ชญานิช กฤตสุทธาชีวะ, 2556) ปรากฏการณ์นี้ส่งผลให้ทิศทางการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น ได้รับการผลักดันให้เป็นเมืองศูนย์กลางของภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทางด้านการคมนาคม ทางด้านการศึกษา ทางด้านเศรษฐกิจ เห็นได้จากการลงทุนของโรงงานอุตสาหกรรมรอบเมืองขอนแก่น เนื่องจากจังหวัดขอนแก่นมีศักยภาพด้านที่ตั้งเหมาะสม โอกาสเสี่ยงด้านภัยพิบัติเป็นไปได้น้อย ทำให้เกิดปรากฏการณ์การกลายเป็นเมืองอย่างรวดเร็ว (สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, 2556)

จากข้อมูลประชากรโดยองค์การอนามัยโลก ได้การคาดการณ์แนวโน้มของประชากร พบว่า ประชากรกว่าร้อยละ 50 บนโลก อาศัยอยู่ในพื้นที่เมือง กล่าวคือ จากอดีตช่วงปี ค.ศ. 1990 มีประชากรอาศัยอยู่ในพื้นที่เมืองเพียงร้อยละ 30 เท่านั้น ต่อมาปี ค.ศ. 2010 และปี ค.ศ. 2030 ประชากรโลกอาศัยอยู่ในพื้นที่เมืองร้อยละ 60 และ 70 ตามลำดับ (สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, 2556) ทางด้านทวีปเอเชีย ช่วงปี ค.ศ.1950 มีประชากรอาศัยอยู่ในพื้นที่เมืองทั้งหมด 232 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 17 ของจำนวนประชากรทั้งหมด ต่อมาปี ค.ศ. 2005 มีประชากรอาศัยอยู่ในพื้นที่เมืองเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วมาก โดยมีจำนวนประชากรเมืองทั้งหมด 1,562 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 40 ของประชากรทั้งหมดในทวีปเอเชีย และมีแนวโน้มที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากรขึ้นในปี ค.ศ. 2030 มีโอกาสที่จำนวนประชากรเมืองเพิ่มขึ้นเป็น 2,664 ล้านคนหรือคิดเป็นร้อยละ 55 ของประชากรทั้งหมด (Brian Roberts and Trevor Kanaley, 2006) ที่ผ่านมามหาทวีปเอเชียมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดเจนในด้านประชากร ทำให้มองเห็นภาพปัญหา อุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่เมืองซึ่งมีแนวโน้มในอนาคตว่าทวีปเอเชียเกิดการกลายเป็นเมืองที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่องในประเทศที่สำคัญ (UN-Habitat, 2555) สำหรับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ช่วงปี ค.ศ.1950 มีประชากรอาศัยอยู่ในเมืองคิดเป็นร้อยละ 15.5 ของประชากรทั้งหมด ต่อมาปี ค.ศ.2010 มีประชากรอาศัยในเมืองเพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 41.8 หรือประมาณ 250 ล้านคน และในอนาคตปี ค.ศ.2025 ประชากรที่อยู่ในเมืองของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 50.0 เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้วประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งหมด 11 ประเทศ ความเป็นเมืองในปัจจุบันนี้คิดรวมกันเป็นร้อยละ 41.8 ส่วนประเทศไทยมีความเป็นเมืองคิดเป็นร้อยละ 34.0 อยู่ลำดับที่ 6 ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Yap Kioe Sheng, 2013)

ประเทศไทย ช่วงปี พ.ศ. 2513 ได้นำทฤษฎีการพัฒนาเมืองศูนย์กลางระดับรอง (Secondary Urban Centers) เข้ามาใช้เป็นนโยบายการพัฒนาประเทศ โดยมุ่งเน้นการกระจายรายได้ และสร้างความเจริญก้าวหน้าไปสู่ภูมิภาคของประเทศไทย เริ่มพัฒนานิคมอุตสาหกรรมแก่เมืองหลักในภูมิภาคให้เป็นศูนย์กลางของการสร้างรายได้ สร้างระบบเศรษฐกิจ การบริการ มีการพัฒนาพื้นที่ชนบทโดยรอบมากขึ้น ซึ่งเมืองหลักที่มีการกระจายความเจริญเติบโตในช่วงนั้น ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดนครราชสีมา อำเภอนาดูน จังหวัดสงขลา และจังหวัดชลบุรี (Thanadorn Phuttharak, 2014) สำหรับจังหวัดขอนแก่นมีปัจจัยขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง

ของความเป็นเมือง จากการขยายตัวของเมืองสู่พื้นที่ชนบท ซึ่งมีแรงดึงดูดแรงงาน ส่งกระทบด้านบวกเพิ่มมากขึ้น ต่อ “ครัวเรือนแรงงาน” ในพื้นที่ชานเมืองขอนแก่น ในประเด็นนี้ Maniemai Thongyou, Thanapauge Chamaratana, Monchai Phongsiri (2014) ได้อธิบายผลกระทบด้านบวกของครัวเรือนชานเมือง ได้แก่ รายได้ การให้บริการด้านสุขภาพ โอกาสในการมีงานทำของสตรี การมีส่วนร่วมของสตรีในการตัดสินใจภายในครอบครัว การเพิ่มโอกาสทางการศึกษา และโอกาสในการมีงานทำที่หลากหลาย ครัวเรือนในพื้นที่ชานเมืองมีทัศนคติเชิงบวกต่อความเป็นเมืองในด้านการบริหารจัดการท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม การกลายเป็นเมืองในพื้นที่ชานเมือง (Peri-Urban Area) จังหวัดขอนแก่นยังส่งผลกระทบต่อครัวเรือนทางด้านลบ โดยที่ บัณฑิต พรหมพักพิง และวิระยุทธ โพธิ์ถาวร (2558) ได้สะท้อนปัญหาด้านลบที่ส่งผลกระทบต่อความเปราะบางของครัวเรือนชานเมือง ด้านความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การสูญเสียที่ดินทำกินของผู้อยู่อาศัยเดิม ความขัดแย้ง ความเสี่ยงจากอุบัติเหตุ และคุณภาพของสถานพยาบาลในพื้นที่อยู่ในระดับต่ำ

จากปรากฏการณ์ที่ได้กล่าวมา ผู้วิจัยสนใจศึกษาปรากฏการณ์ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกลายเป็นเมืองในพื้นที่ชานเมืองขอนแก่น เพื่อทำความเข้าใจบริบทความเปราะบางที่เกิดขึ้นจากการกลายเป็นเมืองต่อครัวเรือนที่อาศัยอยู่พื้นที่ชานเมืองขอนแก่น ด้านประชากร ด้านเศรษฐกิจ ด้านการบริโภค และด้านกายภาพเป็นอย่างไร ซึ่งข้อค้นพบเหล่านี้ล้วนเป็นประโยชน์ต่อครัวเรือนแรงงานชานเมืองสามารถใช้ในการดำรงชีพอย่างยั่งยืน และการรับมือจากสถานการณ์การกลายเป็นเมืองที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วได้ทั้งในเชิงนโยบายของภาครัฐ และครัวเรือนแรงงานชานเมืองอีกด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย (objectives)

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาผลกระทบจากการกลายเป็นเมืองต่อครัวเรือนแรงงานในพื้นที่ชานเมืองขอนแก่น

การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Literature Reviews)

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสาร 2 ประเด็นหลัก คือ การกลายเป็นเมือง (Urbanization) โดยอธิบายภายใต้กรอบผลกระทบกลายเป็นเมือง และวิถียังชีพ (Livelihood) โดยอธิบายภายใต้กรอบบริบทความเปราะบาง โดยมีรายละเอียดดังนี้

การกลายเป็นเมือง (Urbanization)

กล่าวได้ว่ากระบวนการกลายเป็นเมืองนั้นมีพื้นฐานความคิด ที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดความทันสมัย (Modernization) ที่มีผลมาจากการพัฒนาอุตสาหกรรม หรือการทำให้เป็นตะวันตก (Westernization) ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของพื้นที่สู่การกลายเป็นเมือง ตามแบบฉบับการพัฒนาประเทศของชาติตะวันตก ทำให้กระบวนการกลายเป็นเมือง (Urbanization) เกิดขึ้นในพื้นที่ต่าง ๆ โดยระยะแรกการกลายเป็นเมืองปรากฏขึ้นในพื้นที่เมืองเอกนคร หรือเมืองหลักของทุกประเทศแล้วการกลายเป็นเมืองจะขยายสู่เมืองระดับรอง (ปฐมทรัพย์เจริญ, 2553) เมื่อพิจารณาถึงความหมายของ คำว่า “การกลายเป็นเมือง” (Urbanization) จากรากฐานแนวคิดได้ชี้ให้เห็นการกลายเป็นเมืองเกิดขึ้นมาอย่างช้านาน แต่ที่ชัดเจนมากที่สุดของการเกิดคำว่าเมืองนั้นได้เกิดขึ้นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งก่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาแบบสมัยใหม่ สร้างรูปแบบการพัฒนาที่ทันสมัย โดยที่ส่งผลอย่างต่อเนื่องในพื้นที่เมืองและพื้นที่กลายเป็นเมือง สำหรับงานวิจัยครั้งนี้เน้นการให้ความหมายการกลายเป็นเมืองในมิติด้านสังคมศาสตร์ ดังนี้

กลายเป็นเมืองในมิติสังคมศาสตร์ โดยใช้เกณฑ์การพิจารณาและตีความหมายที่แตกต่างกันออกไปจาก นักวิชาการกลุ่มประชากรศาสตร์ ได้กล่าวไว้ว่า “การกลายเป็นเมือง” (Urbanization) หมายถึง การเคลื่อนไหว และการเคลื่อนที่ของหน่วยทางสังคมที่เรียบง่ายไปสู่ความซับซ้อนมากขึ้น มีการขยายอาณาบริเวณหรืออาณาเขตที่ ออกไปสู่ชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียงที่เชื่อมต่อกับเมือง ส่งผลให้เกิดกระบวนการกลายเป็นเมืองในเขตพื้นที่ชานเมือง (Sub-Urban) มีการพัฒนาองค์กรเพื่อจัดการกลุ่ม และนำเทคโนโลยีสมัยเข้ามาช่วยในการดำรงชีวิตในพื้นที่ (Hawley, 1981 อ้างถึงใน ดารณี บัญชรเทวกุล, 2551)

สำหรับการวิจัยครั้งนี้พยายามอธิบายการกลายเป็นเมืองภายใต้กรอบผลกระทบกลายเป็นเมืองของ Lambregts B ใน 4 เงื่อนไข ดังนี้ 1) ด้านประชากรซึ่งปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องต่อการกลายเป็นเมืองทั้งหมด 5 ด้าน คือ ขนาดของครัวเรือน การศึกษา อายุ(อายุการเริ่มเข้าทำงาน) การเคลื่อนย้ายแรงงาน ความสัมพันธ์ในครัวเรือน บทบาทของสมาชิกในครัวเรือน โดยที่ปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อครัวเรือนแรงงานชานเมืองที่ เปลี่ยนแปลงไป 2) ด้านเศรษฐกิจ พบว่า มีปัจจัยเกี่ยวข้องต่อการกลายเป็นเมืองพื้นที่ชานเมืองทั้งหมด 4 ด้าน คือ รายได้ อาชีพ(อาชีพที่หลากหลาย) ความเข้มข้นในการจ้างงาน การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์จากที่ดิน โดยที่ ปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อครัวเรือนแรงงานชานเมือง 3) ด้านการบริโภค พบว่า มีปัจจัยเกี่ยวข้อง ต่อการกลายเป็นเมืองพื้นที่ชานเมืองทั้งหมด 2 ด้าน คือ วิถีความเป็นอยู่ และระดับการบริโภค และ 4) ด้าน กายภาพ โดยมีปัจจัยเกี่ยวข้องต่อการกลายเป็นเมืองพื้นที่ชานเมืองทั้งหมด 3 ด้าน คือ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน การคมนาคม และการติดต่อสื่อสาร (Lambregts B, Panthasen T and Mancharern S, 2558)

วิถียังชีพ (Livelihood)

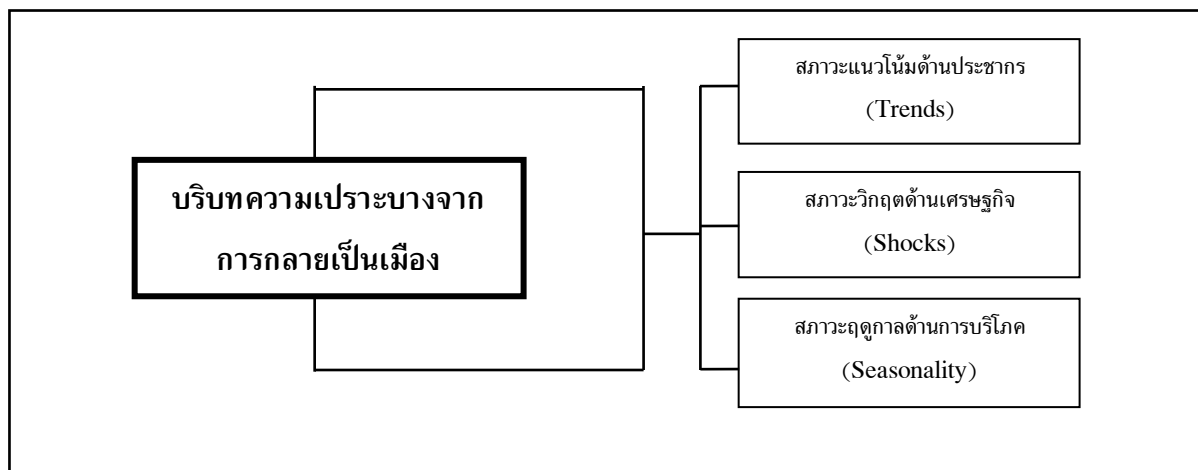
กล่าวได้ว่าแนวคิดวิถียังชีพ ในวงวิชาการด้านพัฒนาได้เริ่มพัฒนาขึ้นช่วงทศวรรษที่ 1980 ในช่วงนี้จะมี คำว่า ทรัพยากรเข้ามาเกี่ยวข้อง และเป็นพื้นที่เกี่ยวกับปัจจัยการผลิต หรือเป็นเป็นสิ่งที่ช่วยในการผลิตและการ บริโภค โดยที่มองว่าปัญหาของการพัฒนาที่เกิดขึ้นนั้นมาจากปัญหาการผลิตที่ขาดประสิทธิภาพ ไม่สามารถใช้ ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ส่งผลให้กระบวนการผลิตไม่สมบูรณ์ โดยที่เรื่องทรัพยากรเป็นแนวคิดที่อยู่ภายใต้ แนวคิดวิถียังชีพ พื้นฐานแนวคิดนี้มองการขับเคลื่อนไม่ได้ให้ความสำคัญความยากจนเชิงรายได้ หรือความขาด แคลนในวัตถุหรือทรัพย์สิน แต่จะมองประเด็นความสามารถและโอกาสในการครอบครอง (Having and Controlling) ทรัพยากรนั้นได้อย่างไร ต่อมาในช่วงปี 1990 เป็นจุดต่อเนื่องในวงการวิชาการด้านสังคมศาสตร์การ พัฒนา(Development Studies) เริ่มมีพัฒนาการหลายกระแสทางด้านสำนักคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองสายมาร์ก ได้ฉีกตัวออกจากแนวทางเชิงโครงสร้างสายนีโอ-มาร์ก ในการวิเคราะห์การพัฒนาที่เกิดขึ้นโดยที่เน้นการกระทำเข้า มาใช้ศึกษาความซับซ้อนจากผลแห่งการพัฒนา และการปรับตัวของชาวนาและได้วิเคราะห์การอยู่รอดของชาวนา การใช้วิถีการดำรงชีพ และวิเคราะห์รวมถึงระดับสถาบันและโครงสร้างที่ก่อให้เกิดผลกระทบเชิงเศรษฐกิจ (บัว พันธุ์ พรหมพักพิง, 2549; ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2554)

คำว่า “วิถียังชีพ” ซึ่งมีได้หมายถึงเรื่องกิจกรรมที่สร้างรายได้เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่เป็นการสร้าง ความสามารถของบุคคลหรือครัวเรือนที่สามารถครอบครองสินทรัพย์ทุน และแปลงสินทรัพย์เพื่อช่วยในการดำรง ชีพอยู่ได้ การครอบครองในที่นี้หมายถึง การเป็นเจ้าของหรือสามารถเข้าถึงทรัพยากรเหล่านี้ได้ เช่น สิ่งแวดล้อม เงินทุน ทุนกายภาพ ทุนทางสังคม เป็นต้นโดยที่มองความสัมพันธ์และทำความเข้าใจระหว่างระบบเศรษฐกิจกับ ระบบสังคม เพื่อให้เกิดการยังชีพอย่างยั่งยืน ตัวอย่างเช่น แบบแผนของการดำเนินชีวิตของบุคคลหรือครัวเรือน ทั้งทางด้านชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศาสนา วัฒนธรรม เศรษฐกิจ โดยที่อาจจะแตกต่างกันไป

ตามสภาพแวดล้อมและสภาพสังคมของพื้นที่นั้น ๆ รวมถึงมีกิจกรรมในการอำนวยความสะดวกเพื่อให้ตอบสนองต่อความจำเป็นของบุคคลและครัวเรือน ปัจจัยในสิ่งที่เราควบคุมไม่ได้ น้ำท่วม น้ำแล้ง ซึ่งเป็นความเปราะบาง (Vulnerability) ต่อครัวเรือน และสุดท้ายด้านนโยบาย การสนับสนุนจากภาครัฐ นอกจากนี้ยังมีประเด็นเรื่องการสร้างทุนทางการเมืองที่เป็นอีกสินทรัพย์ที่ช่วยในการสร้างยุทธศาสตร์การดำรงชีพ (บัวพันธ์ พรหมพิภพ, 2549; ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2554; คำจันทร์ ปัญญาทอง; 2555; พัฒนพงษ์ ธงหาร, 2558; มนต์ชัย ผ่องศิริ, 2558)

แนวคิดวิถียังชีพ (Livelihood) อธิบายภายใต้กรอบบริบทความเปราะบาง ของ Department of International Development (DIFID) เพื่อประยุกต์และพยายามทำความเข้าใจครัวเรือนแรงงานในเมือง ที่ประกอบด้วย 1) สภาวะแนวโน้ม (Trends) โดยที่ DIFID ได้อธิบายบริบทความเปราะบาง ได้แก่ แนวโน้มของประชากร แนวโน้มของทรัพยากร แนวโน้มความสัมพันธ์ แนวโน้มด้านเศรษฐกิจ 2) สภาวะวิกฤต (Shocks) ได้แก่ การเจ็บป่วย อุบัติเหตุที่เกิดขึ้น ภัยธรรมชาติ สงคราม ความขัดแย้ง และ 3) สภาวะฤดูกาล (Seasonality) ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงของราคาพืชผล ผลผลิตตามฤดูกาล การจ้างงานที่หลากหลาย โอกาสในการเข้าถึงแหล่งงานเพื่อสร้างรายได้ (DIFID, 1999)

ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สนใจประเด็นผลกระทบจากการกลายเป็นเมืองต่อครัวเรือนแรงงานในพื้นที่เมือง ทำให้เกิดบริบทความเปราะบางต่อครัวเรือนแรงงานในเมือง โดยประยุกต์กรอบแนวคิดการกลายเป็นเมือง และแนวคิดวิถียังชีพ 1) สภาวะแนวโน้ม (Trends) ประยุกต์ใช้ประเด็นด้านประชากรของเมืองมาอธิบาย 2) สภาวะวิกฤต (Shocks) ได้ประยุกต์ใช้ประเด็นด้านเศรษฐกิจของเมือง และ 3) สภาวะฤดูกาล (Seasonality) ได้ประยุกต์ใช้ประเด็นด้านการบริโภค ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

วิธีการวิจัย (Research methodology)

การวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้หน่วยวิเคราะห์ในการวิจัย (Unit of Analysis) เป็นระดับครัวเรือน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ หัวหน้าครัวเรือนแรงงานชานเมืองขอนแก่น ที่ประกอบอาชีพมากกว่าหนึ่งอาชีพขึ้นไป ในพื้นที่บ้านเปิด เทศบาลตำบลบ้านเปิด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection) เริ่มต้นจากการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบทฤษฎีได้ศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับ ได้แก่ หนังสือ บทความวิชาการ งานวิจัย ตำรา และวารสารต่าง ๆ หลังจากนั้นได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลแบบปฐมภูมิ กระบวนการเริ่มต้นเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยขอหนังสือราชการจากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น หลังจากนั้นลงพื้นที่วิจัยเพื่อทำการส่งหนังสือราชการขอความอนุเคราะห์ลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลต่อสำนักงานเทศบาล และติดต่อผู้นำชุมชนโดยการแนะนำของเจ้าหน้าที่เทศบาลซึ่งเป็นรับผิดชอบในพื้นที่ หลังจากนั้นลงพื้นที่ติดต่อผู้นำชุมชนเพื่อการแนะนำตัว อธิบายวัตถุประสงค์การวิจัย และสอบถามข้อมูลบริบทพื้นที่เบื้องต้นเพื่อสอบถามครัวเรือนแรงงานที่ประกอบอาชีพมากกว่า หลังจากนั้นนัดวันสัมภาษณ์ครัวเรือนแรงงาน เริ่มต้นสร้างความไว้วางใจโดยการแนะนำตัว อธิบายวัตถุประสงค์ของการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ แล้วขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลเพื่อทำการสัมภาษณ์ ในกรณีที่หัวหน้าครัวเรือนไม่อยู่ ทำการสัมภาษณ์คนที่มีอำนาจตัดสินใจในครัวเรือนรองจากหัวหน้าครัวเรือน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) คือ หัวหน้าครัวเรือนแรงงานชาน จำนวน 5 ครัวเรือน รวมถึงการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) คือ ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ และผู้นำไม่เป็นทางการ ประชาชนชาวบ้าน จำนวน 10 ราย นอกจากนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม (Participatory and Non- Participatory Observation) ในส่วนนี้ผู้วิจัยได้เลือกการสังเกตเข้ามาช่วยเพื่อทำความเข้าใจบริบทความเปราะบางจากการกลายเป็นเมืองที่ขยายลงสู่พื้นที่ชานเมือง และทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การกลายเป็นเมือง

การวิเคราะห์ข้อมูล สามารถวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นในระหว่างที่สัมภาษณ์ และหลังจากการสัมภาษณ์โดยวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดการวิจัย จากนั้นทำการตรวจสอบข้อมูลว่ามีส่วนไหนบ้างที่ตกหล่นไป โดยทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อทำการจัดหมวดหมู่ข้อมูล (Categories) ของข้อมูลที่ได้มา ทำการแจกแจงข้อมูลให้เกิดความชัดเจนและง่ายต่อการวิเคราะห์เชื่อมโยงความสัมพันธ์การกลายเป็นเมืองที่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ชานเมือง จากนั้นทำการสังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ โดยการรายงานผลใช้วิธีการเชิงพรรณนา (Analysis Descriptive) เพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจ และง่ายต่อการสรุปผลการวิจัย (ชาย โพธิ์สิตา, 2547)

ผลการวิจัย (Research Results)

ผลการวิจัยประกอบด้วย 1) พื้นที่ขานเมืองบ้านเป็ด และ 2) เปรียบ: ผลกระทบจากการกลายเป็นเมืองของครัวเรือนแรงงานขานเมือง ประกอบด้วย สภาวะแนวโน้มด้านประชากร (Trends) สภาวะวิกฤตด้านเศรษฐกิจ (Shocks) สภาวะฤดูกาลด้านการบริโภค (Seasonality) และสภาวะด้านกายภาพ มีรายละเอียดดังนี้

1. พื้นที่ขานเมืองบ้านเป็ด

ผลการวิจัยพบว่า บ้านเป็ด หมู่ที่ 1 เทศบาลตำบลบ้านเป็ด อำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น ระยะทางห่างจากตัวเมืองขอนแก่น 2 กิโลเมตร มีจำนวนประชากร 1079 คน จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 384 ครัวเรือน เริ่มตั้งหมู่บ้านมาแล้วประมาณ 200 ปีที่ผ่านมา ชาวบ้านได้ย้ายมาจากบ้านหนองแวงโพนทอง เพราะตอนนั้นได้เกิดโรคระบาดในหมู่บ้าน ทำให้นายพรานเดินทางมาینگง และได้มาเจอหนองน้ำเห็นว่าเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ แล้วได้ชวนเพื่อนบ้านอพยพมาเพื่อทำมาหากินใหม่ ทำให้ได้มาพบพื้นที่มีหนองน้ำที่มีเปิดอาศัยอยู่จำนวนมากอยู่บริเวณนั้น ต่อมาเกิดการตั้งชุมชนใหม่ใกล้ๆ หนองน้ำชื่อหมู่บ้าน “หนองนกเป็ด” และได้เปลี่ยนเสียงเรียกมาเป็นบ้านเป็ด โดยพื้นที่หนองน้ำแห่งนี้อยู่บริเวณใจกลางหมู่บ้าน สมัยก่อนนอกจากนกเป็ดแล้วยังมีสัตว์น้ำจำนวนมาก เพื่อให้ชาวบ้านที่อพยพมาอยู่ใหม่สามารถใช้หนองน้ำนี้ดำรงชีพได้ไม่ขาดหาย ปัจจุบันชาวบ้านได้ถมหนองน้ำเพื่อทำเป็นที่อยู่อาศัยและเปลี่ยนชื่อมาเป็นชุมชน “บ้านเป็ด” จนถึงปัจจุบัน

ช่วงปี พ.ศ. 2505-2530 บ้านเป็ดเริ่มได้รับอิทธิพลจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ทำให้เมืองขอนแก่นได้สร้างสนามบินแห่งใหม่ขึ้นในพื้นที่บ้านเป็ด เกิดการเวนคืนที่ดินของชาวบ้าน หลังจากนั้นทางราชการได้เริ่มสร้างถนนตัดเข้าสู่หมู่บ้านเข้าสู่เมืองขอนแก่นเป็นครั้งแรก คือ “ถนนศรีจันทร์” เป็นเส้นทางตัดผ่านบ้านเป็ดเพื่อทำการเชื่อมต่อการเดินทางไปยังพื้นที่อำเภออื่น ๆ หลังจากนั้นไม่นานบ้านเป็ดได้มีการใช้ไฟฟ้า และมีโทรทัศน์ขาวดำเข้ามายังหมู่บ้าน เริ่มได้รับข้อมูลข่าวสารจากภายนอกเพิ่มขึ้น

ช่วงปี พ.ศ. 2530-ปัจจุบัน ในช่วงนี้เริ่มมีการพัฒนาอย่างรวดเร็วเกิดการสร้างบ้านจัดสรรขึ้นเป็นครั้งแรกคนจากภายนอกเข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน น้ำประปา และสิ่งอำนวยความสะดวกเริ่มเข้ามาในพื้นที่ และที่สำคัญเกิดการขายที่ดิน ขายที่นาเพื่อสร้างเป็นหมู่บ้านจัดสรร เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากจนทำให้บ้านเป็ด หมู่ที่ 1 กลายมาเป็นพื้นที่ขานเมืองของแก่น ปัจจุบันเทศบาลบ้านเป็ดสามารถเก็บภาษีได้เป็นจำนวนมากปีละประมาณร้อยละล้านบาท

2. เปรียบ: ผลกระทบจากการกลายเป็นเมืองของครัวเรือนแรงงานขานเมือง

ในการวิจัยเพื่อศึกษาผลกระทบจากการกลายเป็นเมืองต่อครัวเรือนแรงงานในพื้นที่ขานเมืองขอนแก่น ผู้วิจัยได้นำแนวคิดกลายเป็นเมือง และแนวคิดวิถียังชีพมาประยุกต์ใช้เพื่ออธิบายบริบทความเปราะบางจากการกลายเป็นเมือง ซึ่งการกลายเป็นเมืองของจังหวัดขอนแก่นได้มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ขานเมือง และครัวเรือนแรงงานขานเมืองเห็นได้ชัดเจนในพื้นที่ขานเมืองเทศบาลตำบลบ้านเป็ด ที่ได้รับผลกระทบทั้งในด้านประชากร ด้านเศรษฐกิจ ด้านการบริโภค และด้านกายภาพ โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 สภาวะแนวโน้มด้านประชากร (Trends) ผลการวิจัยพบว่า พื้นที่ขานเมืองบ้านเป็ด หมู่ที่ 1 ได้รับผลกระทบจากการกลายเป็นเมืองขอนแก่น ดังนี้

1) ขนาดครัวเรือน มีลักษณะครัวเรือนเดี่ยว และครัวเรือนขยาย อาจมีเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอยู่บ้างแต่ยังไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดจน ซึ่งในสมัยก่อนขนาดของครัวเรือนในบ้านเป็ด เป็นครอบครัว

ขนาดใหญ่ โดยเป็นครัวเรือนขยายประกอบด้วย ปู่ ย่า ลูก หลาน ทุกคนต้องอยู่ด้วยกันบางครัวเรือนอยู่เป็นสิบกว่าคนหรือไม่ก็มากกว่านั้น แต่ในทุกวันนี้ครัวเรือนในพื้นที่ชานเมืองบ้านเปิด มีทั้งที่เป็นลักษณะครัวเรือนเดี่ยว แล้วค่อยกลายมาเป็นครัวเรือนขยาย แล้วกลับมาเป็นครัวเรือนเดี่ยวอีกครั้ง จากการสัมภาษณ์ครัวเรือนแรงงานชานเมือง พบว่า 4 จาก 5 ครัวเรือน มีจำนวนสมาชิกเริ่มตั้งแต่ 4 คนขึ้นไป บ่งบอกถึงแนวโน้มของครัวเรือนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงใน 2 ลักษณะ ดังสะท้อนจากคำกล่าวของ นางสุภาพ (นามสมมติ) อายุ 53 ปี “...สมัยที่แม่เป็นเด็กพ่อกับแม่ได้ให้เราอยู่ด้วยกันทั้งหมดเลย แต่พ่อกับแม่ได้แต่งงานแม่ก็ย้ายออกมาอยู่สองคนกับสามีปลูกบ้านหลังใหม่ที่เห็นตอนนี้แหละ พอลูกเกิดมาลูกก็แต่งงานได้ลูกสะใภ้เข้ามาอยู่ด้วยอีกคน...”

2) การศึกษาของสมาชิกในครัวเรือนแรงงานชานเมือง จากการสัมภาษณ์ทุกครัวเรือนให้ความสำคัญต่อการศึกษาของลูก หลาน ในครัวเรือน เนื่องจากตนเองที่หัวหน้าครัวเรือนสมัยที่ยังเป็นเด็กไม่มีโอกาสในการเรียนหนังสือ แต่ตอนนี้การขยายตัวของเมืองเพิ่มโอกาสทางการศึกษาของเด็กนักเรียนในครัวเรือน จากการสัมภาษณ์ครัวเรือนแรงงานทั้ง 5 ครัวเรือน ประกอบกับการสนทนากลุ่มย่อยผู้นำชุมชนต่างให้ความสำคัญต่อการศึกษาเห็นได้จากครัวเรือน นางสุภาพ (นามสมมติ) อายุ 53 ปี ได้เก็บเงินส่งลูกสาวเรียนจนจบระดับชั้นปริญญาโท และครัวเรือน นางสมบัติ (นามสมมติ) อายุ 62 ปี มีลูกชาย ลูกสาว และลูกสะใภ้ จบการศึกษาระดับปริญญาตรี นอกจากนี้ยังมีครัวเรือน นางกุหลาบ (นามสมมติ) อายุ 56 ปี มีน้องสาว และน้องเขยเรียนจบระดับปริญญาตรี

3) การเคลื่อนย้ายแรงงานของครัวเรือนแรงงานชานเมืองขอนแก่นมีอยู่ 2 ลักษณะใหญ่ คือ การเคลื่อนย้ายแรงงานออกนอกพื้นที่ไปอยู่ที่อื่น โดยที่ครัวเรือนนางกุหลาบ (นามสมมติ) อายุ 56 ปี มีน้องเขยย้ายเข้ามาอยู่ที่บ้านแล้วได้ย้ายออกไปทำงานที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งตอนนี้ยังไม่สามารถทำเรื่องย้ายกลับมาทำงานในขอนแก่นได้ และครัวเรือนนางสมบัติ (นามสมมติ) อายุ 62 ปี มีลูกสะใภ้ได้ไปทำงานต่างประเทศ นอกจากนี้ครัวเรือนแรงงานมีการเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าไป-เย็นกลับ ระหว่างบ้านและเมืองขอนแก่น จากการวิจัยพบว่าครัวเรือนทั้ง 5 ครัวเรือนมีจำนวนสมาชิกอย่างน้อย 1 คน ที่ทำงานเข้าไป-เย็นกลับระหว่างบ้านเปิดกับเมืองขอนแก่น

4) ความสัมพันธ์และบทบาทสมาชิกในครัวเรือน ผลกระทบที่เห็นอย่างชัดเจนในด้านความสัมพันธ์ในครัวเรือน เมื่อการขยายตัวของเมืองขอนแก่นรุกคืบเข้าสู่บ้านเปิด ครัวเรือนเกิดความเร่งรีบที่จะดำเนินชีวิต เร่งรีบหารายได้ ต่างคนต่างมีบทบาทหน้าที่ตามที่ตนเองรับผิดชอบ ดังสะท้อนจากคำกล่าวของ นางสุภาพ (นามสมมติ) อายุ 53 ปี กล่าวว่า “...สมัยก่อนลูกยังเล็กมีความสัมพันธ์กันตลอดเวลา แต่ปัจจุบันความสัมพันธ์ในครัวเรือนเริ่มเปลี่ยนแปลง ได้ไม่ได้หมายความว่าผิดใจกัน แต่ทุกวันนี้ต่างคนต่างทำงานหาเงิน ทำหน้าที่ตามที่ตนเองได้รับมอบหมาย เช่น พ่อก็ทำงานขับรถรับ-ส่งนักเรียนตั้งแต่เช้า ลูกชายและลูกสะใภ้ก็ออกไปทำงานในเมืองขอนแก่นตั้งแต่เช้า เพื่อหลีกเลี่ยงรถติด เพราะว่าเข้ารู้จักเส้นทางไปเป็นอย่างดี ส่วนลูกสาวตอนนี้ไม่ได้อยู่ด้วย ส่วนแม่เป็นเพียงแม่บ้าน ช่วยดูแลบ้านให้สมาชิกในครอบครัว ทำอาหารไว้รอข้างเป็นบางวัน...” ทำให้เกิดปัญหาความห่างระหว่างช่วงวัยผู้ใหญ่และเด็ก ดังสะท้อนจากคำกล่าวของ นางสมบัติ (นามสมมติ) อายุ 62 ปี กล่าวว่า “...ส่วนใหญ่แบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงาน แต่การพบปะกันนั้นน้อยมาก เด็กก็จะมีโลกส่วนตัวของเขาเพราะกำลังจะโตเป็นผู้ใหญ่...”

2.2 สถานะวิกฤตด้านเศรษฐกิจ (Shocks) ผลการวิจัยพบว่า วิกฤตด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนแรงงานชานเมือง ประกอบด้วย อาชีพ รายได้ และการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์จากที่ดิน มีรายละเอียดดังนี้

1) การประกอบอาชีพที่หลากหลาย ครัวเรือนแรงงานชานเมืองจะประกอบอาชีพมากกว่าหนึ่งอาชีพขึ้นไป สมาชิกในครัวเรือนแต่ละคนจะมีอาชีพประจำของตนเอง สามารถแยกอาชีพของครัวเรือนแรงงาน คือ อาชีพทางการเกษตร อาชีพรับราชการ อาชีพพนักงานราชการ อาชีพรับจ้างทั่วไป อาชีพลูกจ้างบริษัท ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 อาชีพของครัวเรือนแรงงาน خانเมืองจาก 5 ครัวเรือน

ครัวเรือน	จำนวนสมาชิก	อาชีพ (จำนวน)
ครัวเรือนที่ 1	5 คน	รับจ้างทั่วไป, ลูกจ้างบริษัท, พนักงานราชการ, รับราชการ
ครัวเรือนที่ 2	4 คน	ทำนา, รับราชการ
ครัวเรือนที่ 3	7 คน	ทำนา, รับจ้างทั่วไป, รับราชการ, ลูกจ้างโรงงาน, ธุรกิจส่วนตัว
ครัวเรือนที่ 4	2 คน	ทำนา, ลูกจ้างโรงงาน
ครัวเรือนที่ 5	5 คน	ทำนา, ลูกจ้างบริษัท

2) รายได้ ครัวเรือน خانเมืองได้รับผลกระทบจากการกลายเป็นเมืองด้านลบต่อรายได้ของอาชีพเกษตรกรรม คือ อาชีพทำนาเพียงอย่างเดียวเท่านั้น เพราะว่าในช่วงปีที่ผ่านมาพื้นที่การเกษตรขาดน้ำ ทำให้น้ำแล้ง ผลผลิตไม่ได้ตามที่คาดหวังไว้ แต่อาชีพทำนาของครัวเรือนแรงงาน خانเมืองนั้นไม่ได้ให้ความสำคัญต่อผลผลิตในทางกลับกันได้ให้ความสำคัญต่อการคงอยู่ของพื้นที่ดินมากกว่า สะท้อนได้จากคำกล่าวของ นางสุภาพ (นามสมมติ) อายุ 53 ปี กล่าวว่า “...ทำนาเพื่อกินเท่านั้นและปลูกข้าวทิ้งไว้วันวาน ๆ ครั้ง ค่อยออกไปดูครั้งหนึ่งเพราะที่นาไม่ได้อยู่ในพื้นที่บ้านเปิด กลัวคนอื่นจะมาขยับเสารั้วที่นาเพื่อเอาที่ดินของเราไป ตอนนีทำนาไม่ได้หมายความว่า จะทำเพื่อขายแต่ทำนาเพื่อไม่ให้สูญเสยที่นา จากการที่คนอื่นเขาจะขยับหลักแบ่งแดนเราไป...” สำหรับอาชีพอื่น ๆ ได้รับผลกระทบทางด้านบวก เนื่องจากการขยายตัวของเมืองสร้างโอกาสในการจ้างงานไม่ต้องไปทำงานต่างจังหวัด ทำงานในจังหวัดขอนแก่นก็มีรายได้สามารถเลี้ยงครอบครัวได้แล้ว

3) การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์จากที่ดิน จากการสัมภาษณ์ครัวเรือนแรงงาน خانเมืองพบว่า พื้นที่บ้านเปิดได้รับอิทธิพลต่อการขยายตัวของเมืองขอนแก่น และเป็นพื้นที่สูงเหมาะสำหรับการตั้งถิ่นฐาน และสร้างที่อยู่อาศัยจึงทำให้นายทุนสนใจซื้อที่ดินจากชาวบ้านเพื่อเก็งกำไร และสร้างเป็นหมู่บ้านจัดสรร จากการสัมภาษณ์ครัวเรือนพบว่า มี 2 ครัวเรือนที่ได้ขายที่ดินของตนเอง คือ ครัวเรือนนางสุภาพ (นามสมมติ) อายุ 53 ปี ที่เลือกขายที่ดินให้แก่ นายทุนแล้วนำเงินมาลงทุน ซื้อที่ดินต่อในบริเวณบ้านทุ่ง และครัวเรือนนางซ้อย (นามสมมติ) อายุ 61 ปี เลือกที่จะขายที่ดินในบริเวณบ้านเปิดเพราะได้ราคาสูง และสามารถนำเงินไปซื้อที่ดินอื่นได้ สร้างโอกาสในการลงทุนต่อไป สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่า ถ้าเมื่อไหร่ครัวเรือนเห็นว่าราคาที่ดินสูงขายได้ราคาก็จะเลือกที่จะขายที่ดินของตนทันที รวมถึงข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มย่อยผู้นำในชุมชนยังสะท้อนว่า ได้ขายที่ดินให้แก่ นายทุน หลังจากนั้นได้เข้าที่ดินเพื่อทำการเกษตรต่อไปในที่ของตนเอง หรือในที่ของคนอื่น

2.3 สภาวะฤดูกาลด้านการบริโภค (Seasonality)

1) วิถีความเป็นอยู่ จากการขยายตัวของเมืองขอนแก่นส่งผลกระทบต่อครัวเรือนแรงงาน خانเมืองบ้านเปิด พบว่า การดำเนินชีวิตของครัวเรือนแรงงาน خانเมืองเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ไม่ได้มีการดำเนินชีวิตตามฤดูกาลเหมือนสมัยก่อน เพราะสมัยก่อนหลังจากทำนาเสร็จจะหาอยู่หากินตามหมู่บ้าน พอถึงฤดูฝนก็จะหาปลาตามลำห้วย และหนองก็ ทุกวันมีบางครัวเรือนที่ยังทำแบบนี้อยู่บ้านแต่ไม่มากเท่าสมัยก่อน ครัวเรือนที่

ดำเนินชีวิตลักษณะนี้ส่วนใหญ่ครัวเรือนนั้นจะมีคนเฒ่า คนแก่ ที่หาอยู่หากินเช่นนี้ ปัจจุบันเมื่อเมืองขยายตัวมากขึ้น การดำเนินชีวิตเร่งรีบ งานวิถีชีวิตที่เรียบง่ายต้องต่อสู้ดิ้นรน ความเป็นอยู่ก็เปลี่ยนจากหาอยู่หากินมาเป็นซื้ออยู่ซื้อกินแทน ดังสะท้อนจากคำกล่าวของ นางกุหลาบ (นามสมมติ) อายุ 56 ปี กล่าวว่า “...ทุกวันนี้ข้าวก็กินต้องซื้อ น้ำก็ ต้องซื้อ ทุกอย่างก็กินต้องซื้อ เงินใครจะหามาได้กินใช้ หาได้ต่อ หาได้ทน ไม่รู้ว่าจะหาเงินมาจากไหน ครัวเรือนของ เรานั้นต้องซื้อกินอย่างเดียว ต่างคนต่างเร่งรีบ ซื้ออาหารถุง อาหารสำเร็จรูปมาจากตลาดมากิน ตอนนี้อยู่ไม่ได้หาอยู่ หากินแล้ว อยากได้อะไร หรืออยากกินอะไรก็เข้าไปซื้อที่ตลาด หรือไปซื้อในเมืองขอนแก่นออกมากิน...” นอกจากนี้ ยังสะท้อนจากคำกล่าวของ นางสุภาพ (นามสมมติ) อายุ 53 ปี กล่าวว่า “...วิถีความเป็นอยู่สมัยก่อนก็ออกไปหาอยู่ หากิน แต่ทุกวันนี้ทุกคนก็ทำงานไม่ได้ออกไปหากิน จำเป็นต้องซื้อประกอบอาหารกินเอง กินข้าวส่วนใหญ่แทบ ไม่ได้กินข้าวด้วยกัน...” วิถีความเป็นอยู่เริ่มเปลี่ยนแปลงไปไม่เป็นไปตามฤดูกาล

2) ระดับการบริโภค เมื่อวิถีความเป็นอยู่เริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากการขยายตัวของเมือง ขอนแก่นสู่พื้นที่ชนเมืองบ้านเป็ด ส่งผลทำให้ครัวเรือนแรงงานชนเมืองจำเป็นต้องบริโภคเพิ่มมากขึ้นเนื่องจาก ไม่ได้มีเวลาที่จะกลับมาใช้ชีวิตแบบหาอยู่หากิน ครัวเรือนจำเป็นต้องซื้อสิ่งของเพื่อใช้ในการบริโภค จากการ สัมภาษณ์ครัวเรือนให้ข้อมูลที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งว่า ครัวเรือนต้องหาเงินเพิ่มเพื่อที่จะใช้จ่ายการซื้ออาหารทั้ง 5 ครัวเรือน มีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอาหารต่อวันอยู่ประมาณ 300-600 บาท ซึ่งเพิ่มขึ้นจากสมัยก่อนมาก ราคาอาหารที่ ซื้อที่สูงขึ้น ราคาเท่ากับอาหารในเมือง ดังสะท้อนจากคำกล่าวของ นางสาวรอง (นามสมมติ) อายุ 61 ปี กล่าวว่า “... วันหนึ่งครัวเรือนต้องเก็บเงินไว้เพื่อใช้จ่ายประมาณ 400-500 บาท ต่อวัน การกินการอยู่ทุกวันนี้ ก็คือการกินนี้กิน เปลืองมาก สำหรับผู้ใหญ่และคนเฒ่าคนแก่กินอะไรก็ได้ กินอะไรก็เสร็จ ผู้ใหญ่กินข้าวเสร็จแล้ว แต่เด็กนักเรียน น้อยยังกินไม่เสร็จ ถ้าไม่มีผงชูรสก็ไม่ได้กิน กินก็ไม่อร่อย...” เห็นได้ว่าการระดับการบริโภคนั้นเพิ่มมากขึ้นซึ่งเป็น เหตุให้ครัวเรือนแรงงานต้องทำงานเพื่อนำเงินมาใช้จ่ายในครัวเรือน

2.4 สถานะด้านกายภาพ

1) โครงสร้างพื้นฐาน ครัวเรือนแรงงานชนเมืองได้รับผลกระทบจากการขยายตัวของเมือง ขอนแก่น โดยการไปทำงานของแรงงานชนเมืองจำเป็นต้องใช้บริการโครงสร้างพื้นฐาน จากการสัมภาษณ์ หัวหน้า ครัวเรือนแรงงานชนเมืองต่างให้ความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา และอื่น ๆ มีความ สะดวกสบาย การเดินทางเชื่อมต่อกับเมืองขอนแก่นระหว่างบ้านเป็ด มีการเดินทางที่รวดเร็วขึ้น มีรถโดยสาร ประจำทางผ่านถนนมะลิวัลย์ นอกจากนี้ยังมีผลกระทบทางด้านลบจากความสะดวกสบายด้านโครงสร้างพื้นฐาน เมื่อถนนมีความสะดวกสบายรถก็ขับเร็วขึ้น สมาชิกของครัวเรือนเข้าไปทำงานในเมืองขอนแก่น อาจได้รับความ เสี่ยงจากอุบัติเหตุระหว่างการเดินทาง ดังสะท้อนจากคำกล่าวของ นางสาวรอง (นามสมมติ) อายุ 61 ปี กล่าวว่า “... ถนนหนทางดีขึ้นมากจากแต่ก่อน แต่ก็ทำให้เกิดอุบัติเหตุขึ้นบ่อยครั้ง เกิดขึ้นมากกว่าเดิม ในวันที่ลูกออกไปทำงาน ในเมืองขอนแก่น เห็นลูกกับมาถึงบ้านค่อยรู้สึกเย็นใจ...” รวมไปถึงการสะท้อนคำกล่าวของ นางกุหลาบ (นาม สมมติ) อายุ 56 ปี กล่าวว่า “...การเดินทางของครัวเรือนเร็วขึ้น ไปทำงานตามตรงเวลา และสามารถเข้าไปทำงานใน เมืองได้ดีขึ้นกว่าเดิม ถนนดีขึ้น สะดวกขึ้น และมีรถสองแถวคอยวิ่งให้บริการ แต่สำหรับถนนรอบเมือง หรือถนน เลี่ยงเมืองคนขับรถเร็วมาก เดือนที่แล้วก็ยังอุบัติเหตุเกิดขึ้นอยู่บริเวณแถวบ้านเป็ด มีการชนกันจนตายเลย...” คำ สะท้อนเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความเสี่ยงและความเปราะบางของครัวเรือนแรงงานชนเมืองที่จำเป็นต้องใช้ชีวิตอยู่ เป็นประจำทุกวัน

2) การติดต่อสื่อสาร ลักษณะการติดต่อสื่อสารของครัวเรือนแรงงาน خانเมือง ส่วนใหญ่ใช้การติดต่อสื่อสารผ่านโทรศัพท์มือถือเป็นหลัก จากการสัมภาษณ์ครัวเรือนแรงงาน خانเมืองพบว่า ทั้ง 5 ครัวเรือนเกือบทุกคนมีโทรศัพท์มือถือเป็นของตนเอง ซึ่งประโยชน์ของการใช้โทรศัพท์มือถือคือการติดต่อสื่อสารระหว่างคนที่อยู่ทางไกล ระหว่างครอบครัว รวมถึงการติดต่อทำธุรกิจ และติดต่อราชการ สามารถช่วยประหยัดเวลาไม่ต้องเดินทางไกลไปหากัน แต่การที่มีโทรศัพท์มือถือทุกคนทำให้เพิ่มค่าใช้จ่ายขึ้นในแต่ละเดือน ครัวเรือนจำเป็นต้องหาเงินเพิ่มขึ้นเพื่อจะจ่ายค่าโทรศัพท์ที่ไม่จำเป็น สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ทำให้ครัวเรือนแรงงาน خانเมืองเกิดความเปราะบางทางการเงิน ดังสะท้อนจากคำกล่าวของ นางซ็อน (นามสมมติ) อายุ 61 ปี กล่าวว่า “...ครัวเรือนมีโทรศัพท์มือถือทุกคน ตอนนี้นี้ยังดีที่มีโทรศัพท์มือถือไว้คอยถามข่าวลูกชาย เมื่อเวลากลับบ้านซ้ำคิดปกติ พอได้อุ่นใจอยู่บ้าง เมื่อเขาใช้โทรศัพท์เรา...” รวมถึงนางสมบัติ (นามสมมติ) อายุ 62 ปี ที่สะท้อนถึงค่าใช้จ่ายที่เพิ่มมากขึ้นจากการมีโทรศัพท์มือถือในครัวเรือนทั้งหมด 7 เครื่อง กล่าวว่า “...โทรศัพท์มือถือ มีทั้งหมดครบทุกคนเลย หลานสาวเล่นโทรศัพท์ทั้งวัน สมัยก่อนสบายมาก จะพูดจะพูดคุยกันก็ไม่ต้องใช้จ่ายและเสียเงิน แต่สมัยนี้จะพูดคุยกันก็ต้องเสียเงินคุยกันแล้ว...”

บทสรุปและอภิปรายผล (Discussion)

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นสรุปได้ว่า พื้นที่ خانเมืองบ้านเป็ด หมู่ที่ 1 เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงในช่วงพัฒนาประเทศแรก โดยได้รับปัจจัยสนับสนุนจากภายนอก คือการสร้างสนามบินขอนแก่นแห่งใหม่ในบริเวณพื้นที่บ้านเป็ด ทำให้ชาวบ้านถูกเวนคืนที่ดินทำกิน หลังจากนั้นได้รับแรงสนับสนุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน ได้มีการสร้างถนนศรีจันทร์ตัดผ่านบ้านเป็ด หมู่ที่ 1 ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2530 พื้นที่ خانเมืองเริ่มมีการพัฒนาอย่างรวดเร็วซึ่งได้รับอิทธิพลจากการขยายตัวของเมืองขอนแก่น พื้นที่ خانเมืองกลายเป็นตัวเลือกสำหรับการสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ พื้นที่บ้านเป็ดจึงมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์จากที่ดิน จากพื้นที่ทำการเกษตรสู่พื้นที่บ้านจัดสรร ชาวบ้านขายที่ดินให้กับนายทุนซึ่งให้ราคาที่สูง แล้วไปซื้อที่ดินแห่งใหม่ซึ่งห่างไกลออกไปจากพื้นที่บ้านเป็ด จากปรากฏการณ์การขยายตัวของเมืองขอนแก่นที่เกิดขึ้น ส่งผลกระทบบริบทความเปราะบางของครัวเรือนแรงงาน خانเมือง

เมื่อพิจารณาบริบทความเปราะบางจากการกลายเป็นเมือง จะเห็นได้ว่า เกิดผลกระทบต่อครัวเรือนแรงงาน خانเมืองทั้งด้านบวกและด้านลบ สำหรับผลกระทบทางด้านบวก 1) สถานะแนวโน้มด้านประชากร คือ การได้รับโอกาสทางการศึกษากว่าคือการให้ความสำคัญต่อการศึกษาของครัวเรือนแรงงาน خانเมือง สถานะ 2) สถานะวิกฤติเศรษฐกิจ คือ การประกอบอาชีพที่หลากหลายของสมาชิกในครัวเรือน ช่วยให้ครัวเรือนมีรายได้ที่เพิ่มมากขึ้นจากการประกอบอาชีพเพียงอย่างเดียว 3) สถานะด้านกายภาพ คือ โครงสร้างพื้นฐานดีขึ้น มีความสะดวกสบาย ครัวเรือนแรงงาน خانเมืองสามารถใช้บริการโครงสร้างพื้นฐานในการเดินทางเข้าไปทำงานในเมืองขอนแก่น รวมถึงการติดต่อสื่อสารทางธุรกิจและติดต่อราชการที่รวดเร็ว ซึ่งสอดคล้องกับ Maniemai Thongyou, Thanapauge Chamaratana, Monchai Phongsiri (2557) ที่ได้อธิบายถึงการรับรู้ผลกระทบจากการกลายเป็นเมืองขอนแก่น ส่งผลต่อการบริการด้านสุขภาพ โอกาสในการมีงานทำของสตรีในหมู่บ้าน การมีส่วนร่วมของสตรีในการตัดสินใจภายในครอบครัว การมีส่วนร่วมของสตรีในการตัดสินใจภายในหมู่บ้าน และสถานะทางสังคมของภาพสตรี มีการเพิ่มโอกาสทางการศึกษา รวมถึงโอกาสในการมีงานทำที่หลากหลาย

เมื่อพิจารณาต่อไปในส่วนผลกระทบทางด้านลบ 1) สภาวะแนวโน้มด้านประชากร คือ ลักษณะขนาดของครัวเรือนมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัตรจากครอบครัวขยายกลายเป็นครอบครัวเดี่ยวเพิ่มมากขึ้น ส่งผลต่อความสัมพันธ์ของสมาชิกในครัวเรือนแรงงานเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เกิดความห่างระหว่างช่วงวัยเด็กกับวัยผู้ใหญ่เด็กนักเรียนมีโลกส่วนตัวสูงขึ้น 2) สภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ คือ ด้านการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์จากที่ดิน ในส่วนนี้ครัวเรือนแรงงานในเมืองเลือกที่จะขายที่ดินของตนเองให้กับนายทุนแล้วนำเงินที่ได้ไปซื้อที่ดินต่อไป จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ยังไม่พบข้อมูลเกี่ยวกับครัวเรือนที่ล้มเหลวจากการขายที่ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าหลังจากที่ขายที่ดินแล้วครัวเรือนแรงงานได้กลับไปเช่าที่ดินของตนเองเพื่อการการเกษตรต่อไป 3) สภาวะฤดูกาลบริโภค เห็นได้ชัดเจนว่าวิถีความเป็นอยู่ของครัวเรือนแรงงานในเมืองได้รับผลกระทบจากการกลายเป็นเมือง เริ่มมีความเร่งรีบในการทำงาน เปลี่ยนวิถีจากการหาอยู่หากิน มาเป็นการซื้ออยู่ซื้อกิน ทำให้ระดับการบริโภคของสมาชิกในครัวเรือนเพิ่มขึ้นในแต่ละวันจำเป็นต้องจ่ายค่าอาหารวันละ 300-600 บาท ซึ่งมีความสอดคล้องกับ คณิน หุตานุวัตร และคณะ (2558) ได้ทำการศึกษาพื้นที่ชานเมืองในเขตกรุงเทพมหานคร ในประเด็นชุมชนบึงบัว เขตลาดกระบัง การพัฒนา การกลายเป็นเมือง ความยากจน และความเปราะบาง อธิบายถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกลายเป็นเมือง การบริโภคอาหารส่วนใหญ่จำเป็นต้องซื้อ ยิ่งซ้ำเติมทำให้ครัวเรือนยากจนมากขึ้น 4) สภาวะด้านกายภาพ ถึงแม้ครัวเรือนแรงงานมองว่าโครงสร้างพื้นฐานในหมู่บ้านมีความสะดวกสบาย แต่ในความสะดวกสบายนั้นได้แฝงซึ่งปัญหาความเสี่ยงด้านอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นกับครัวเรือนแรงงานในเมือง เนื่องจากสมาชิกครัวเรือนแรงงานจำเป็นต้องเดินทางเข้าไปทำงานทุกวัน รวมไปถึงถนนเลี้ยวเมืองมีรถที่ใช้ความเร็วมาก ยิ่งเพิ่มความเสี่ยงเข้าไปอีกทางหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีปัญหาจราจรติดขัดในช่วงชั่วโมงเร่งด่วนอีกด้วย ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้สอดคล้องกับ Thanadorn Phuttharak and Apisak Dhiravisit (2014) ได้อธิบายปัญหาที่เกิดขึ้นของพื้นที่ชานเมืองว่า แรงงานชานเมืองไม่มีที่ดินทำกิน จำเป็นต้องเข้ามาประกอบอาชีพในพื้นที่เมือง เกิดการเดินทางเข้าเมืองเข้าไป-เย็นกลับ ส่งผลทำให้เกิดปัญหาจราจรติดขัด เกิดความเสี่ยงด้านอุบัติเหตุ โดยเฉพาะเส้นทางถนนเลี้ยวเมือง

เพื่อพิจารณาตามกรอบแนวคิดการกลายเป็นเมือง และแนวคิดวิถียังชีพ พบว่า บริบทความเปราะบางของครัวเรือนแรงงานชานเมืองไม่สามารถแยกตามกรอบทั้ง 3 ด้านได้อย่างชัดเจน แต่ปรากฏการณ์ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการขยายตัวของเมืองซ่อนแก่นได้สะท้อนภาพบริบทความเปราะบางของครัวเรือนแรงงานอีกมิติหนึ่งซึ่งแตกต่างจากมิติความเปราะบางของ DFID ที่กำหนดไว้เพื่อศึกษาครัวเรือนยากจน หรือครัวเรือนชายขอบ

ข้อเสนอแนะ (Recommendation)

จากประเด็นข้อมูลสำคัญดังกล่าว จึงทำให้เกิดข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อครัวเรือนแรงงานชานเมืองให้มีการเตรียมพร้อมในการรับมือกับความเสี่ยงด้านอุบัติเหตุจากการขยายตัวของเมือง ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่สามารถหยุดได้ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการส่งเสริมกิจกรรมที่ช่วยในการสร้างความสัมพันธ์ในครัวเรือนของแรงงานชานเมือง เน้นความสัมพันธ์ระหว่างวัยให้เพิ่มขึ้น ในด้านผังเมืองจังหวัดขอนแก่นมีการออกผังเมืองให้ตรงกับสภาพของพื้นที่เพื่อให้เกิดการกำหนดการปรับโครงสร้างพื้นฐานอย่างเหมาะสม ในการศึกษาครั้งต่อไปควรศึกษาประเด็นผลกระทบจากการกลายเป็นเมืองต่อการเข้าถึงและครอบครองสินทรัพย์ทุนในการดำรงชีพ

กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement)

งานวิจัยชิ้นนี้ได้รับทุนอุดหนุนและส่งเสริมการทำวิทยานิพนธ์ จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น ทุนสนับสนุนการทำวิทยานิพนธ์จาก กลุ่มวิจัยความอยู่ดีมีสุขและการพัฒนาอย่างยั่งยืน (WeSD) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และทุนสนับสนุนการทำวิทยานิพนธ์จาก ศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขง (CERP) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

เอกสารอ้างอิง (References)

- คำจันทร์ ปัญญาทอง. (2555). **วิถียังชีพของชนเผ่าขมุในแขวนบ่อแก้วประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ชญาณิช กฤตสุทธาชีวะ. (2556). **ข่าวประชาสัมพันธ์**. สืบค้นข้อมูล 16 กรกฎาคม 2558 จาก <https://www.sei-international.org/mediamanager/documents/News/Press-releases>.
- ดารณี บัญชรเทวกุล. (2551). **กระบวนการกลายเป็นเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศที่กำลังพัฒนา (URBANIZATION AND SOCIAL CHANGE IN DEVELOPING COUNTRIES)**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บัวพันธ์ พรหมพักพิง และคณะ. (2549). **ทรัพยากรความจำเป็น และความผาสุกโดยรวมของครัวเรือนอีสาน**. *วารสารคณะมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์*, 23(2), 112-145.
- บัวพันธ์ พรหมพักพิง. (2549). **ความอยู่ดีมีสุข: แนวคิดและประเด็นการศึกษาวิจัย**. *วารสารคณะมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์*, 23(2), 1-31.
- บัวพันธ์ พรหมพักพิง และวีระยุทธ โพธิ์ถาวร. (2558). **“โครงการศึกษาศักยภาพของคนเมืองในการรับมือกับภัยพิบัติ: กรณีศึกษาชุมชนคลองหหวะ ตำบลคองหงส์ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา. กรณีศึกษา: งานวิจัยในไทยด้านการรับมือของเมืองกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ Urban Climate Resilience Research**, 1(1), 2-1
- ปฐม ทรัพย์เจริญ. (2553). **สังคมวิทยาเมือง URBAN SOCIOLOGY**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2554). **มโนทัศน์การดำรงชีพ LIVELIHOOD**. พิมพ์ครั้งที่ 1. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์พงษ์สวัสดิ์การพิมพ์.
- พัฒนพงษ์ ธงหาร. (2558). **ความอยู่ดีมีสุขของครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกอ้อยชาวอีสานภายใต้เกษตรพันธสัญญา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พรอัมรินทร์ พรหมเกิด. (2539). **สังคมวิทยาการเมือง (URBAN SOCIOLOGY)**. พิมพ์ครั้งที่ 1. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- มนต์ชัย ผ่องศิริ. (2558). **ไทยพลัดถิ่นคืนถิ่นกับยุทธศาสตร์การดำรงชีพอย่างยั่งยืน**. ขอนแก่น: ศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย. (2556). **กระบวนการกลายเป็นเมืองในประเทศไทย Urbanization in Thailand.** (ม.ป.พ).
- Brian Roberts and Trevor Kanaley. (2006). **Urbanization and Sustainability in Asia Case Studies of Good Practice.** Philippines: Asian Development Bank.
- Department of International Development-DFID. (1999). **Sustainable livelihoods guidance sheets.** United Kingdom: DFID [Publishing](#).
- Lambregts B, Panthasen T, Mancharern S. (2558). Urbanization in the Bangkok Metropolitan region: trends, drivers and challenges. **Case Study: Urban Climate Resilience Research in Thailand, 1(1), 2-1.**
- Maniemai Thongyou, Thanapauge Chamaratana, Monchai Phongsiri. (2014). Perception on Urbanization Impact on the Hinterlands: A Study of Khon Kaen City. **Asian Social Science, 10(11), 33-41.**
- Thanadorn Phuttharak. (2015). **Urbanization and Urban Development of Rapid Growth: Udon Thani.** Doctor of Philosophy Thesis in Development Science. Graduate School. Khon Kean University.
- Thanadorn Phuttharak and Apisak Dhiravisit. (2014). Rapid Urbanization-Its Impact on Sustainable Development: A Case Study of Udon Thani, Thailand. **Asian Social Science, 10(22), 70-79.**
- United Nations Human Settlements Programme (UN-Habitat). (2555). **Sustainable Urbanization in Asia: A Sourcebook for Local Governments.** Kenya: Nairobi.
- Yap Kioe Sheng. (2013). **Urban Challenges in South-East Asia.** (n.p.).

สัมภาษณ์

- นางกุลลาบ (นามสมมติ). (2559, 25 กันยายน). **สัมภาษณ์.** หัวหน้าครัวเรือนแรงงานชนเมือง บ้านเปิด หมู่ที่ 1 เทศบาลตำบลบ้านเปิด จังหวัดขอนแก่น.
- นางช้อย (นามสมมติ). (2559, 25 กันยายน). **สัมภาษณ์.** หัวหน้าครัวเรือนแรงงานชนเมือง บ้านเปิด หมู่ที่ 1 เทศบาลตำบลบ้านเปิด จังหวัดขอนแก่น.
- นางสมบัติ (นามสมมติ). (2559, 25 กันยายน). **สัมภาษณ์.** ภรรยาหัวหน้าครัวเรือนแรงงาน ชนเมือง บ้านเปิด หมู่ที่ 1 เทศบาลตำบลบ้านเปิด จังหวัดขอนแก่น.
- นางสุภาพ (นามสมมติ). (2559, 25 กันยายน). **สัมภาษณ์.** ภรรยาหัวหน้าครัวเรือนแรงงาน ชนเมือง บ้านเปิด หมู่ที่ 1 เทศบาลตำบลบ้านเปิด จังหวัดขอนแก่น.
- นางสำรอง (นามสมมติ). (2559, 25 กันยายน). **สัมภาษณ์.** หัวหน้าครัวเรือนแรงงานชนเมือง บ้านเปิด หมู่ที่ 1 เทศบาลตำบลบ้านเปิด จังหวัดขอนแก่น.

Infrastructure Management of the Livable City

การบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานเพื่อความเป็นเมืองน่าอยู่

Supawadee Patprapasiri¹ and Buapun Promphakping²

¹Graduate Students of Social Development Programme

²Assoc.Prof.Dr, Development Science Programme

²Director of Research Group on Wellbeing and Sustainable Development (WeSD)

^{1,2} Faculty of Humanities and Social Sciences, KhonKaen University, Thailand

¹E-mail: patprapasiri@gmail.com, ²E-mail: buapun@kku.ac.th

Abstract

This paper aims to explore the infrastructure management of Sila Municipality which develops Non Muang community as a livable city. Qualitative research is employed to study in five communities; Moo 3, Moo 12, Moo 19, Moo 23 and Moo 27, Sila sub-district, Mueang district, KhonKaen province. The key informants (KIs) are the president of Sila Municipality, head of public works department and Sila Municipality staffs who linkage livable city policy. The research tools are in-depth interview guidelines, observation guidelines and filed notes and the analysis is the content analysis.

The results are 1) people participate in designing the three year of city infrastructure plan and classify the priority of the infrastructure with each part. The municipality will take both of the community meeting results and the budget for planning. The development of the infrastructure necessary to provide local people are shown to each side. Because the community is a directly benefit. And indicate their participation in the development of truly.

Keywords: Management, Infrastructure, Livable city, KhonKaen province, Thailand

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานของเทศบาลเมืองศิลา เพื่อให้ชุมชนบ้านโนนม่วงเป็นเมืองน่าอยู่ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่ศึกษาคือบ้านโนนม่วง หมู่บ้าน ได้แก่ 5 3 หมู่ที่, 12, 19, ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น มีผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้บริหารเทศบาล 27 และ 23 เมืองศิลา หัวหน้ากองช่าง และเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินนโยบายเมืองน่าอยู่ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แนวทางการสัมภาษณ์เพื่อสัมภาษณ์แบบเจาะลึก แนวทางการสังเกต และสมุดจดบันทึกภาคสนาม ได้ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานของเทศบาลเมืองศิลาที่จะทำให้บ้านโนนม่วงเป็นเมืองน่าอยู่ คือ การให้ประชาชนในพื้นที่ได้ร่วมเสนอแนวทางการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานเพื่อจัดทำแผนพัฒนา ปี ทุกปีและเป็นผู้กำหนดลำดับความสำคัญโครงสร้างพื้นฐานแต่ละด้าน โดยเทศบาลจะนำผลจาก 3 การประชาคมหมู่บ้านมาจัดทำแผนและจัดสรรงบประมาณเพื่อดำเนินการต่อไป ทั้งนี้การพัฒนาด้านโครงสร้างจำเป็นต้องให้ประชาชนในพื้นที่เป็นผู้แสดงถึงความต้องการในแต่ละด้าน เพราะคนในชุมชนคือผู้ใช้ประโยชน์โดยตรง และบ่งบอกถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ, โครงสร้างพื้นฐาน, เมืองน่าอยู่, จังหวัดขอนแก่น, ประเทศไทย

1. บทนำ

โครงสร้างพื้นฐานนับเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ สืบเนื่องมาจากโครงสร้างพื้นฐานเป็นโครงสร้างที่รองรับการขยายตัวของเมืองและความต้องการของประชาชนในชุมชนหรือเมือง เช่น ถนนระบบไฟฟ้า ระบบประปา ระบบระบายน้ำทิ้ง เป็นต้นโครงสร้างพื้นฐานจึงเปรียบเสมือนกลไกที่มีส่วนสำคัญต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน นอกจากนี้หน่วยปฏิบัติการวิจัยการบริหารโครงสร้างพื้นฐาน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ม.ป.ป.) ได้อธิบายว่าการขยายตัวของโครงสร้างพื้นฐานนั้นมาจากความต้องการในการใช้งานและมีความจำเป็นต่อการพัฒนาประเทศ ไม่ว่าจะเป็นการขยายตัวในรูปแบบของการลงทุนก่อสร้างในโครงการใหม่ หรือการบำรุง ซ่อมแซมระบบเดิมที่มีอยู่แล้ว โดยงานโครงสร้างพื้นฐานเป็นโครงการที่ต้องใช้ทรัพยากรจำนวนมาก จึงควรมีบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานให้มีประสิทธิภาพเพื่อให้ตอบสนองต่อความต้องการด้านสังคม และดำเนินงานอย่างถูกต้องตามหลักการบริหารจัดการที่ดี

เทศบาลเมืองศิลาเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีนโยบายการบริหารงานโดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเป้าหมายในการพัฒนาท้องถิ่นด้วยการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไข ปัญหา ร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนาให้เป็นไปตามความต้องการของประชาชน เพื่อพัฒนาเมืองศิลาให้เป็นเมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืน ให้มีความสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล นโยบายการพัฒนาจังหวัด นโยบายการพัฒนาอำเภอ และวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ แนวทางการพัฒนาของเทศบาลเมืองศิลา ทั้งนี้เทศบาลเมืองศิลาได้กำหนดวิสัยทัศน์ คือ “ภายในปี ตำบลศิลาจะเป็นเมืองน่าอยู่ มุ่งสู่คุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนอย่างยั่งยืน ภายใต้หลักปรัชญา 2560 เศรษฐกิจพอเพียง และการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีสู่ความเป็นเลิศ” จึงได้กำหนดนโยบายการพัฒนาเมืองศิลารวม ภารกิจหลัก ประกอบด้วย การบำรุงและพัฒนาภา 9รคมนาคมทางบก โดยการก่อสร้างและปรับปรุงถนน ปรับปรุงระบบจราจร บำรุงและพัฒนาทางระบายน้ำ ก่อสร้างและปรับปรุงท่อระบายน้ำ ระบบการระบายน้ำเพื่อแก้ไขปัญหาน้ำท่วมซึ่งเป็นระบบ จัดให้มีน้ำสะอาดและบำรุงการไฟฟ้า ขยายเขตบริการน้ำประปาและเขตบริการไฟฟ้า จัดระบบการวางผังเมืองให้สอดคล้องกับการพัฒนาทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยการปรับปรุงผังเมืองรวมตำบลศิลา พัฒนาระบบการป้องกันอุทกภัย ด้วยการขุดลอกห้วย หนอง คลองบึง ป้องกันการตื้นเขิน (เทศบาลเมืองศิลา, ม.ป.ป.)

บ้านโนนม่วง ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เป็นชุมชนที่อยู่ติดกับมหาวิทยาลัยขอนแก่น และเทศบาลนครขอนแก่นที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็วจึงส่งผลให้บ้านโนนม่วงเกิดการขยายตัวเป็นเขตชุมชนเมืองที่มีความหนาแน่นมากปานกลางตามผังเมืองรวมเมืองขอนแก่น ปี ซึ่งเดิมนั้นบ้านโนนม่วงมีเพียงหมู่เดียวเท่านั้น 2558 คือบ้านโนนม่วงหมู่ที่ 3 หมู่บ้าน ได้แก่บ้านโนนม่วงหมู่ที่ 5 แต่ปัจจุบันบ้านโนนม่วงได้มีการขยายออกเป็น 3, 12, 19, จากเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่และมีประชากรอยู่อาศัยเป็นจำนวนมากทั้งประชากรดั้งเดิมและ 27 และ 23 ประชากรแฝงจึงจำเป็นต้องมีโครงสร้างพื้นฐานที่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ ปัจจุบันพบว่าบ้านโนนม่วงมีปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน คือ ถนนชำรุด ขรุขระ เป็นหลุมเป็นบ่อ ไม่สะดวกต่อการสัญจร ระบบระบายน้ำเสียที่ยังมีน้ำล้นเอ่อ การระบายน้ำไม่ทันในฤดูฝน ไฟสว่างตามถนนหรือซอยในชุมชนยังไม่เพียงพอ

ไม่มีทางทำ และการจัดการพื้นที่สาธารณะในชุมชนที่เป็นพื้นที่ส่วนรวม ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเป็นเมืองน่าอยู่ตามวิสัยทัศน์ในการพัฒนาเทศบาลเมืองศิลา การบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานภายในเขตชุมชนบ้านโนนม่วงจึงมีความสำคัญและจำเป็นยิ่ง ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนตลอดจนการนำไปสู่ความเป็นเมืองน่าอยู่ตามนโยบายที่ได้กำหนดไว้ของเทศบาลเมืองศิลาอย่างแท้จริง

2. วิธีการศึกษา

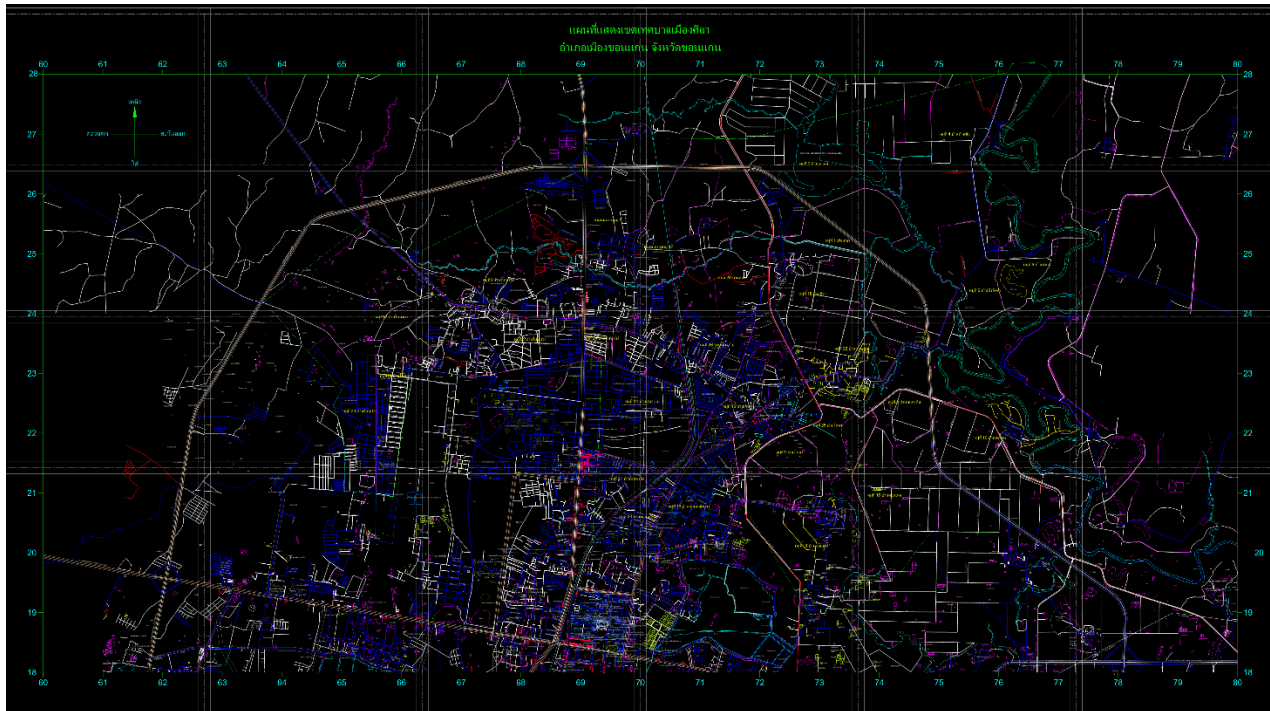
การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาแบบกรณีศึกษามีการเลือกพื้นที่อย่างเจาะจง คือบ้านโนนม่วง ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เพราะเป็นหมู่บ้านที่มีพื้นที่ติดกับมหาวิทยาลัยขอนแก่นและเทศบาลนครขอนแก่น แต่เดิมนั้นยังไม่มีerkก่อสร้างบ้านโนนม่วงมีเพียงหมู่ที่ 3 หมู่เดียว เมื่อมีมหาวิทยาลัยเกิดขึ้นตลอดจนการขยายตัวของเมืองเทศบาลนครขอนแก่น คือมีการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจและการเพิ่มขึ้นของประชากร จึงส่งผลให้บ้านโนนม่วงได้รับผลกระทบด้วย เกิดการขยายตัวของชุมชนและได้แยกหมู่บ้านเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จากบ้านโนนม่วงหมู่ที่ 3 ก็แยกเป็นหมู่ที่ 12, 19, 23 และ 27 ตามลำดับจากการเป็นหมู่บ้านที่มีขนาดใหญ่และมีประชากรอยู่อาศัยเป็นจำนวนมากทั้งประชากรดั้งเดิมและประชากรแฝงจึงจำเป็นต้องมีโครงสร้างพื้นฐานที่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ ปัจจุบันพบว่าบ้านโนนม่วงมีปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน คือ ถนนชำรุด ระบบระบายน้ำเสียที่มีน้ำล้นเอ่อ ไฟสว่างตามถนนหรือซอยในชุมชนยังไม่เพียงพอ ขาดทางเดินเท้าและการจัดการพื้นที่สาธารณะ ผู้ให้ข้อมูลในประเด็นที่ทำการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารเทศบาลเมืองศิลา หัวหน้ากองช่าง และเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินนโยบายเมืองน่าอยู่ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ประกอบกับการใช้แนวคำถามในการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลในประเด็นปัญหาที่ต้องการเจาะจงและได้ข้อมูลที่ละเอียดตามประเด็นคำถามที่ตั้งไว้ วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และนำข้อมูลวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ซึ่งจะมีลักษณะเป็นการบรรยายเพื่ออธิบายถึงปรากฏการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างละเอียด

3. ผลการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานเพื่อความเป็นเมืองน่าอยู่ กรณีศึกษา บ้านโนนม่วง ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ในประเด็นการบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานของเทศบาลเมืองศิลาเพื่อให้ชุมชนบ้านโนนม่วงเป็นเมืองน่าอยู่มีรายละเอียดดังนี้

องค์การบริหารส่วนตำบลศิลาได้ยกฐานะเป็นเทศบาลเมืองศิลา ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๕ ที่ผ่านโดยยึดเกณฑ์การจัดตั้งตามพระราชบัญญัติเทศบาล ๒๕๕๕ สิงหาคม ๒๕๕๕ ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงเป็นเทศบาลเมือง ได้แก่ 1) เป็นท้องที่ที่มีพลเมืองตั้งแต่ 10,๐๐๐ คนขึ้นไป 2) มีรายได้พอแก่การปฏิบัติหน้าที่อันต้องทำตามกฎหมายกำหนดไว้ 3) มีพระราชกฤษฎีกายกฐานะเป็นเทศบาลเมือง ปัจจุบันเทศบาลแห่งนี้มีเขตพื้นที่รับผิดชอบทั้งสิ้น หมู่ 28บ้าน มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 24,๐๐๐ ครัวเรือน มีประชากร 288,๐๐๐ จำนวน, หมู่บ้านซึ่งเป็นประชากรในเขตพื้นที่ศึกษาวิจัย จำนวน 5 คน แบ่งเป็นประชากรบ้านโนนม่วง 565

10,2558 ข้อมูลพื้นฐานเทศบาลเมืองศิลา) คน 948 การเปลี่ยนจากเทศบาลตำบลเป็นเทศบาลเมืองแสดงให้เห็นว่าเทศบาลเมืองศิลาต้องมีความศักยภาพในการบริหารจัดการรักษาความสงบเรียบร้อยและความสะอาด สร้างและบำรุงถนน ดับเพลิงและกู้ภัย จัดการศึกษา ให้บริการสาธารณสุข สังคมสงเคราะห์ และรักษาวัฒนธรรมอันดีในท้องถิ่น นอกจากนี้ยังอาจจัดให้มีสาธารณูปโภคและสาธารณูปการอื่น ๆ ได้อย่างทั่วถึงครอบคลุมเขตพื้นที่ปกครองตามระบุในแผนพัฒนา ปี ซึ่งเทศบาลเมืองเมืองศิลายึดเป็นกรอบการพัฒนาท้องถิ่นเสมอมา 3

ภาพที่ แผนที่แสดงเขตเทศบาลเมืองศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 1

เพื่อแสดงถึงบทบาทการบริหารจัดการด้านโครงสร้างพื้นฐานเพื่อความเป็นเมืองน่าอยู่ เทศบาลเมืองศิลาในเขตพื้นที่รับขอบ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเฉพาะพื้นที่บ้านโนนม่วง 28 หมู่บ้านเท่านั้น จากพื้นที่รับขอบ 5 หมู่บ้าน ดังนี้

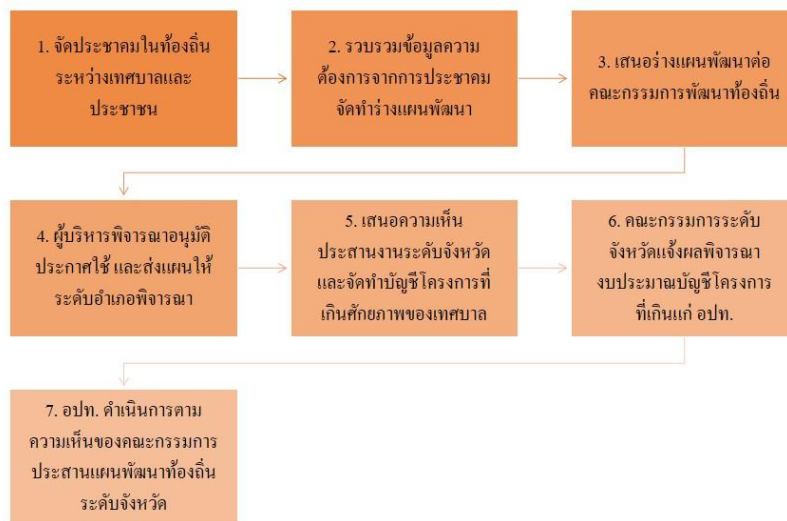
1. การให้ประชาชนบ้านโนนม่วงมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน

การจัดทำแผนพัฒนาของเทศบาลเมืองศิลานั้นได้เปิดโอกาสในประชาชนในพื้นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองด้วยการจัดทำแผนพัฒนา ปี ซึ่งจะมีการจัดทำแผนนี้เป็นประจำทุกปี รูปแบบการจัด 3 ประชาคมทุกหมู่บ้านที่อยู่ในเขตพื้นที่การดูแลของเทศบาลเมืองศิลา โดยเจ้าหน้าที่ของเทศบาลฯ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนฯ ประกอบด้วย ฝ่ายบริหาร ฝ่ายนโยบายและแผน ฝ่ายกองช่างและโยธา เป็นต้น ด้านความต้องการของประชาชนในการมีส่วนร่วมการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน พบว่า ชาวบ้านจะเข้าร่วมการทำประชาคม และเสนอความต้องการแต่ละด้าน เช่น ความต้องการด้านถนน ความต้องการด้านไฟฟ้า ความต้องการด้านน้ำประปา และความต้องการด้านระบบระบายภายในชุมชน เมื่อประชาชนเสนอความต้องการครบทุกด้านแล้ว

จำเป็นต้องมีการเรียงลำดับความสำคัญเพื่อดำเนินการตามความจำเป็น การประเมินความเร่งด่วนการพัฒนาเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐานในชุมชนนั้นชาวบ้านที่เข้าร่วมการประชุมจะเป็นผู้เลือกลำดับความสำคัญด้วยการออกเสียง และจะยึดการออกเสียงด้านที่มีเสียงข้างมากจัดทำไว้ในแผนเป็นอันดับแรก จึงตามด้วยความต้องการพัฒนาด้านอื่นๆ ตามลำดับ ทั้งนี้วิธีการดังกล่าวได้ครอบคลุมถึงบ้านโนนม่วงทั้ง หมู่บ้านด้วยเช่นกัน 5

เพื่ออธิบายรายละเอียดการจัดทำแผนพัฒนา ปี ของเทศบาลเมืองศิลา ให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้นผู้วิจัยจะ 3 ใช้แผนผังลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนการจัดทำแผนพัฒนา 3 ปี

ภาพที่ 2 อ้างอิงจาก แผนพัฒนา .ศ.ปี เทศบาลเมืองศิลา พ 32558 .ศ.พ -2560

2. การดำเนินการของเทศบาลเมืองศิลาที่มีต่อบ้านโนนม่วงเพื่อให้เกิดความเป็นเมืองน่าอยู่

เทศบาลเมืองศิลาได้ยึดกรอบการพัฒนาตามวิสัยทัศน์ ศิลาจะเป็นเมืองน่าอยู่ มุ่งสู่ 2560 ภายในปี “คุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืน ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีสู่ความเป็นเลิศ” ด้วยการจัดทำแผนพัฒนา ปี ตามกระบวนการระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำ 3 .ศ.แผนพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ2548 ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ “ศิลาจะเป็นเมืองน่าอยู่” ดังนั้นจึงกำหนดแนวทางด้วยยุทธศาสตร์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมขนส่ง ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ที่ได้มาตรฐานและการวางผังเมืองการใช้ประโยชน์จากที่ดิน นอกจากนี้เทศบาลเมืองศิลายังมีพันธกิจด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ระบบป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยให้มีประสิทธิภาพได้มาตรฐาน เพื่อให้เกิดระบบโครงสร้างพื้นฐานที่ดีและผังเมืองที่มีความ

เหมาะสมต่อการอยู่อาศัยอย่างยั่งยืน ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ เทศบาลเมืองศีลาจึงวางแผนโครงการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานในเขตบ้านโนนม่วง ตามรายละเอียดต่อไปนี้

1. โครงการก่อสร้างถนน คสล. ซอยถนนหนองทุ่ม	หมู่ที่ 3
2. โครงการก่อสร้างถนน คสล. ซอยคำปลิว	หมู่ที่ 12
3. โครงการก่อสร้างถนน คสล. ซอยทองเมืองน้อย	หมู่ที่ 12
4. โครงการก่อสร้างถนน คสล. ซอยสันติพัฒนา	หมู่ที่ 19
5. โครงการก่อสร้างถนน คสล. ซอยพันตรีสมัย 2	หมู่ที่ 23
6. โครงการก่อสร้างถนน คสล. ซอยพันตรีสมัย 3	หมู่ที่ 23
7. โครงการก่อสร้างวางท่อระบายน้ำ คสล. พร้อมบ่อพัก	หมู่ที่ 27
8. โครงการก่อสร้างวางท่อระบายน้ำชนิดรางยูพร้อมฝาปิด	หมู่ที่ 12
9. โครงการขยายเขตไฟฟ้าแสงสว่างซอยกัลปพฤกษ์-เคหะมอ	หมู่ที่ 12

4. สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

1. สรุปผลการวิจัย

จากผลการวิจัยด้านการบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานของเทศบาลเมืองศีลาเพื่อให้ชุมชนบ้านโนนม่วง เป็นเมืองน่าอยู่ สรุปได้ว่าการดำเนินงานด้านโครงสร้างพื้นฐานของเทศบาลเมืองศีลาได้ให้ความสำคัญกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนในพื้นที่ซึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน ดังนั้นการพัฒนาชุมชนให้เมืองเมืองน่าอยู่จึงควรมาจากความต้องการของคนในพื้นที่อย่างแท้จริง อย่างไรก็ตามก็ตีกระบวนการที่ส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนา ปี เป็นเพียงเครื่องมือจากนโยบายส่วนกลางซึ่ง 3 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรับผิดชอบการดำเนินงานต่อจากภาครัฐส่วนกลาง ประชาชนในพื้นที่จึงมีหน้าที่แสดงบทบาทด้านความต้องการผ่านช่องทางนี้ และอาจไม่ครอบคลุมความต้องการของคนในชุมชนอย่างทั่วถึง อีกทั้งการจัดทำแผนดำเนินงานพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานในเขตชุมชนบ้านโนนม่วง หมู่บ้านพบว่ายังไม่มีโครงการครบ 5 จึงไม่มีโครงการพัฒนา 27 ทุกชุมชนนั้นคือปีงบประมาณปัจจุบัน โดยเป็นข้อสังเกตว่าเหตุใดบ้านโนนม่วง หมู่ที่ โครงสร้างพื้นฐานระบุในแผนพัฒนาปีงบประมาณนี้

2. การอภิปรายผล

การจัดทำแผนพัฒนา ปี ของเทศบาลเมืองศีลาด้วยกระบวนการจัดประชาคมหมู่บ้าน รูปแบบวิธีการนี้ 3 เป็นแบบแผนพื้นฐานในการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีบทบาทต่อการพัฒนาท้องถิ่นร่วมกับภาครัฐนั้นคือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านบทบาทหน้าที่ของเทศบาลเมืองศีลาได้ดำเนินการพัฒนาท้องถิ่นในเขตพื้นที่ปกครองตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ.2496 แก้ไขเพิ่มเติม พ .ศ.2543โดยเทศบาลมีอำนาจหน้าที่พัฒนาท้องถิ่น อาทิเช่น การจัดบริการด้านโครงสร้างพื้นฐาน ระบบสาธารณสุขปโภค และระบบสาธารณสุขการที่มีความจำเป็นเอื้อประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของประชาชน เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา พื้นที่สาธารณะส่วนกลาง เป็นต้น กล่าวคือการ

ดำเนินงานดังกล่าวเป็นไปตามบทบาทหน้าที่ของเทศบาลที่ได้กำหนดไว้ ทั้งนี้การพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานซึ่งระบุไว้ในยุทธศาสตร์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานซึ่งได้วางแผนงบประมาณระบุโครงการดำเนินการในเขตพื้นที่ชุมชนบ้านโนนม่วง พบว่าเป็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านสาธารณูปการ ได้แก่ การก่อสร้างถนน ระบบท่อระบายน้ำ และการขยายพื้นที่ไฟสว่าง จึงมีความสอดคล้องกับนิยามความหมายของโครงสร้างพื้นฐานที่นักวิชาการหลายท่านได้อธิบายไว้ ระบบคมนาคม ระบบไฟฟ้า ระบบน้ำประปา ระบบระบายน้ำ เป็นต้น ระบบเหล่านี้ล้วนมีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตขั้นพื้นฐานของมนุษย์ แม้การดำเนินงานการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของเทศบาลมีความสอดคล้องตามความหมายของนักวิชาการแต่ยังไม่ครอบคลุมทั้งหมด นั่นคือยังขาดโครงการเกี่ยวกับการดำเนินงานระบบน้ำประปาในเขตพื้นที่บ้านโนนม่วง หมู่ 5 บ้าน และจากการดำเนินโครงการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานของเทศบาลเมืองศิลาต่อชุมชนบ้านโนนม่วงอาจไม่เพียงพอ แต่นับเป็นการพัฒนาชุมชนที่จะนำไปสู่ความเป็นเมืองน่าอยู่ ตามลักษณะของเมืองน่าอยู่อันหมายถึง ชุมชนหรือเมืองที่ประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้นมีคุณภาพชีวิตที่ดี ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สุขอนามัย การศึกษา และสิ่งแวดล้อม มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ผู้คนมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีระบบคมนาคมที่ดี ประกอบกับระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนอย่างทั่วถึง กล่าวคือการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเป็นจุดเริ่มต้นของเมืองน่าอยู่

5. กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่องการบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานเพื่อความเป็นเมืองน่าอยู่กรณีศึกษา บ้านโนนม่วง ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจาก กลุ่มวิจัยความอยู่ดีมีสุขและการพัฒนาอย่างยั่งยืน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

6. เอกสารอ้างอิง

กองผังเมืองเฉพาะ. (2552). **คู่มือการวางและจัดทำผังเมืองเฉพาะ**(พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

กระทรวงมหาดไทย. (ม.ป.ป.). **บ้านเมืองน่าอยู่**. ค้นเมื่อ 20 เมษายน 2558, จาก <http://www.mahadthai.com/html/goodhome/goodhome1.htm>

จิรวัดน์ เชื้อตานาม). 2555 .**แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลเหล่าแดงอำเภอดอนมดแดงจังหวัดอุบลราชธานี**. การศึกษาอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิตการบริหารการพัฒนาท้องถิ่น.บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

ถวิลวดี บุรีกุล. (2551). **การมีส่วนร่วม : แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ**. กรุงเทพฯ:สถาบันพระปกเกล้าไทยตำบลตอคอม. (ม.ป.ป.). **อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายจัดตั้งเทศบาลกำหนด**. ค้นเมื่อ 5 พฤศจิกายน 2558, จาก <http://www.tambol.com/municipal/data9.asp>

- นิพนธ์ วิเชียรน้อย. (ม.ป.ป.). การผังเมืองและการใช้ประโยชน์ที่ดินในประเทศไทย. วารสารโยธาธิการและผังเมือง. ค้นเมื่อ 10 มกราคม 2558, จาก <http://www.sheltercentre.org/sites/default/files>
- ปรีดี บุรณศิริ. (2546). การพัฒนาเมืองน่าอยู่. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เทศบาลเมืองศิลา. (ม.ป.ป.). แผนพัฒนาสามปีเทศบาลเมืองศิลา 2558 – 2560. ค้นเมื่อ 5 กันยายน 2558, จาก <http://www.silakhonkaen.go.th/index.php>
- พิทยา คลังวิเชียร. (2554). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการพื้นที่สีเขียวในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้. การศึกษาอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิตการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มนัส อนุสนธิ์. (2553). การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลกุดชุมภู่อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี. การศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิตการปกครองท้องถิ่น. วิทยาลัยปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เมธาสิทธิ์ จันทรล้อย. (2551). การรับรู้ความเป็นเมืองน่าอยู่ของชุมชน กรณีศึกษา ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต การวางแผนสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาชุมชนและชนบท. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- มูลนิธิสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย. (2555). คู่มือประเมินเมืองน่าอยู่. กรุงเทพฯ: เพนนินซูลาร์แอสโซซิเอทส์. _____ . (ม.ป.ป.). กระบวนการกลายเป็นเมืองในประเทศไทย (Urbanization in Thailand). กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย.
- วาทีตต์ เรียมมะดัน. (2556). ความพึงพอใจที่มีต่อการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในเขตพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าช้างอำเภอเฉลิมพระเกียรติจังหวัดนครราชสีมา. โครงการงานปริญญาวิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิตการบริหารงานก่อสร้างและสาธารณูปโภควิศวกรรมโยธา. สำนักวิชาวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- ศุภลักษณ์ ล้อมกาย. (2552). การจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนตามโครงการเชียงใหม่เมืองน่าอยู่. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สถาพร โภคา และคณะ. (ม.ป.ป.). โครงสร้างพื้นฐานกับการพัฒนาประเทศไทย : อดีต สู่อนาคต. ค้นเมื่อ 5 พฤศจิกายน 2558, จาก <http://www.sdhabhon.com/BuildingDesign/UBRC3-keynote.pdf>
- สุภาพรณ์ หรั่งหวิด. (2551). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเพิ่มและการจัดการพื้นที่สีเขียวในเขตชุมชน: กรณีศึกษาเขตเทศบาลเมืองบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี. ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สมหมาย สุขโชติ. (2555). (การมีส่วนร่วมของอาสาสมัครสาธารณสุขในการพัฒนาไปสู่เมืองน่าอยู่ กรณีศึกษา: เทศบาลตำบลหนองไม้แดงอำเภอเมืองชลบุรีจังหวัดชลบุรีงานนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต . การจัดการทรัพยากรเพื่อความมั่นคง (พนัสนิคม). คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยบูรพา .

สามารถ ยิ่งกำแหง. (2553). แนวทางการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของชาวบ้านในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลตะเคียน อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา. โครงการงานปริญญาวิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิตการบริหารงานก่อสร้างและสาธารณูปโภควิศวกรรมโยธา. สำนักวิชาวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2543). รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม.

_____. (2548 ข). รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการนำร่องแนวคิดใหม่สู่การเป็นเมืองสีเขียว: เขตเทศบาลนครเชียงใหม่และพื้นที่โดยรอบ. กรุงเทพฯ: กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม.

สำนักผังเมือง. (2520). รวมกฎหมายว่าด้วยการผังเมือง. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย.

สำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร. (ม.ป.ป.) ลักษณะเมืองน่าอยู่. ค้นเมื่อ 20 ตุลาคม 2558, จาก http://www.bma-cpd.go.th/lrup/cosmos/city_plan1_th.htm

หน่วยปฏิบัติการวิจัยการบริหารโครงสร้างพื้นฐาน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (ม.ป.ป.). ความเป็นมาหน่วยปฏิบัติการวิจัยการบริหารโครงสร้างพื้นฐาน. ค้นเมื่อ 5 พฤศจิกายน 2558, จาก <http://www.infra.chula.ac.th/about.php>

อรทัย ก๊กผล. (2552). คู่คิด คู่มือ การมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับผู้บริหารท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: จริยสุนิทวงศ์การพิมพ์.

The Significance of Lifestyle Changes Solution for Low Carbon City Driving

Piti Srivongchai¹ and Thanapauge Chamaratana²

¹Ph.D.Candidate of Development Science Program

²Dr, Development Science Program

² Committee of Research Group on Wellbeing and Sustainable Development (WeSD),

^{1,2} Faculty of Humanities and Social Sciences, KhonKaen University, Thailand

¹E-mail: pitichaikk@hotmail.com, ²E-mail:thanacha@kku.ac.th

Abstract

The principal objective of this paper is to demonstrate the significance of lifestyle changes solution that influence on the success of low carbon city driving. The low carbon city is an area base management to meet the target of city carbon emission reduction. There are two main solutions for low carbon city driving, technical solution and lifestyle change solution. The first depends on science or technology knowledge and high budget and also relate to many stakeholders. But the second does not depend on knowledge and budget like the first or depend on only a few budgets moreover, it can proceed immediately. The almost all activities in human's everyday life concern to carbon emission more or less so that the individual behavior changing can reduce carbon emission. Even though human's everyday life is dominated by consumerism cause of individual losing but this dominance is not complete. A human has the potential and strategy that scrambles the benefits from structure of social. Therefore, human can change carbon emission behavior in their everyday life and these changes will be the significance solution for low carbon city driving at present and future.

Keywords: low carbon city, lifestyle change solution, carbon emission behavior

The Resilience of the Suburban Community in Climate Change

Kanin Chueaduangpui¹ and Buapun Promphakping²

¹Ph.D.Candidate of Development Science Programme

²Assoc.Prof.Dr, Development Science Programme

²Director of Research Group on Wellbeing and Sustainable Development (WeSD),

^{1,2} Faculty of Humanities and Social Sciences, KhonKaen University, Thailand

¹E-mail: kanincd@hotmail.com, ²E-mail: buapun@kku.ac.th

Abstract

This article is a part of the literature review of the dissertation entitled the Resilience of the Suburban Community in Climate Change and Urbanization. This article reviews the resilience of the suburban community and the development of guideline of the suburban community resilience in the Northeast of Thailand. The suburban community is rapid growth, various population and lack of knowledge of a suitable urban planning. Then there are high risks to tackle with the climate change results such as flooding, drought, and storm, etc.

The concept of urban resilience is concerned with the scholars and urban policy makers. This paper shows the background of urban resilience concept came from disaster resilience particularly climate change, and also generally studied in Europe and America. In addition to there is several meaning up to the subject area. There are 12 main aspects of the resilience; which are 1) society 2) environment 3) communication system 4) transportation system 5) urban design 6) participation 7) resource management 8) recover plan 9) cooperation 10) research and development 11) role and regulation and 12) education and training. Furthermore, there are various sub-domains and indicators. This paper suggests the framework of the climate change resilience requires applying in the suitable issues and area studies. The main domains, the sub-domains, and the indicators should be developed from the area study stakeholders.

Keywords: Climate Change, Suburban Community, Resilience